

Сураи Раъд дар Мадина нозил шуда, дорои 43 оят аст

Ин сура барои он сураи «Раъд» номида шудааст, ки дар он аз раъду барқ ва соиқа (оташак) ва фуруд омадани борон сухан меравад. Агарчи сураи мазкур дар Мадина нозил шуда бошад ҳам, мавзӯи он ба мавзӯи сураҳои дар Макка нозилшуда шабоҳат дорад. Мавзӯи асосии ҳамаи сураҳои дар Макка нозилшуда исботи тавҳид, баёни ақидаи исломӣ, ҳақ будани фиристодаҳои Парвардигор, рӯзи бозгашт ва радди шубҳаҳои мушрикони аср. Калимаи «раъд» дар истилоҳ ба маънои «тундар» аст. Сураи мазкур мувофиқ ба номи худ чун садои тундар эътибори хонандаро ҷалб намуда водор мекунад, ки инсон бояд ба Аллоҳи ягона, Қуръон, пайғамбарон ва дигар аслҳои динӣ, ба хусус ба ваҳйи илоҳӣ, ба зинда шудан баъди мурдан бовар дошта бошад. Дар ин хусус дар дигар сураҳо низ ин масъалаҳо мавриди баҳс қарор дошта бошад ҳам, лекин сураи «Раъд» тарзи баёни хосе дорад.

Оятҳои ин сура диққати инсонро ба мавҷудоти осмонҳо, Офтоб, Моҳ, рӯз, шаб, Замин, кӯҳҳо, обҳо, сабзаю дарахтҳо ва ғайра ҷалб намуда, ба тафаккур дар бораи Офаридгори онҳо даъват менамояд. Оятҳои баъдӣ мардумро ба вафои аҳд, силаи раҳм, сабр, дар пинҳонӣ ва ошкор, садақа додан ва ба тарки интиқомҷӯӣ даъват мекунад. Сипас, мардумро огоҳ мекунад, ки зиндагонии дунё нопойдор аст. Агар инсон дар сояи имон ба Худо зиндагонӣ накунад, зиндагии ӯ маъное надорад. Сипас, аз таърихи қавмҳои саркаши гузашта, ки ҳақиқатро пинҳон намуданду аз фаҳмидани роҳи ҳақ мардумро боз доштанд сухан меравад. Сураи мизкур бо ибораҳои тақондиҳанда аҳли куфрро таҳдид карда ҳусни хотима меёбад. Ин буд назари кӯтоҳе ба мундариҷаи сураи «Раъд».

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмиллаҳи-р-Раҳмани-р-Раҳим.

*Оғоз мекунам ба номи Худованде ки беандоза меҳрубону
бениҳоят бораҳм аст.*

الْمَرْءُ تِلْكَ ءَايَةُ الْكِتَابِ وَالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلَكِنَّ

أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾

**Алиф.Лāmм.Мӣм.Ро. Тилка айātu-л-китаб. Ва-л лазӣ
уңзила илайка ми-р-Раббика-л-ҳаққу ва лакинна акшара-н-
наси ла юьминун. 1.**

**1. Алиф, Лом, Мим, Ро. Инҳо оятҳои Китоб (-и осмонӣ) аст ва
он чӣ ба сӯйи Ту аз Парвардигорат фуру фиристода шуд, ҳақ
аст, валекин беишари мардум имон намеоранд.**

Ҳарфҳоро, ки дар оғози ин оят навишта шудаанд, онҳоро ҳарфҳои муқаттаъа (аз ҳам ҷудо) мегӯянд. Худованд якумин ояти ин сураро бо чунин ҳарфҳо ибтидо намуда аст. Дар шарҳи он муфасссирон гуфтаанд, ки ин ишора ба муъҷиза будани Қуръон аст, ки калимаҳо ва оятҳои он аз чунин ҳарфҳо таркиб дода шудааст. Инсон, агарчи ин гуна ҳарфҳоро мешиносад, аммо наметавонад ҷумлае тартиб диҳад, ки дар зебӣ ва пурмаъногӣ баробари оятҳои Қуръон бошад.

Хулоса, мазмуну маънои асосии ин гуна ҳарфҳое, ки баъзе сураҳо бо онҳо оғоз мешаванд, сир буда, ба маънои онҳо Худованд ҳудаш доност. Дар оғози сураҳои «Бақара», «Оли Имрон», «Аъроф» ин мавзӯ чанде эзоҳ шуда буд. Ҳоло ҳоҷат ба такрори онҳо нест. Нахустин ояти ин сура аз бузургии Қуръон сухан оғоз карда гуфтааст, ки оятҳои ин сура оятҳои китоби Аллоҳ (Қуръон) буда, ваҳӣ илоҳианд. Ҳамаи он чи ки аз тарафи Парвардигор ба сӯйи ту нозил шудаанд, ҳаққанд, ягон зарра омехтаи ботил нестанд. Лекин афсӯс, аксарияти мардумро шахсони нодону булҳавас, пайрави ҳавасҳо ва гумроҳ ташкил медиҳанд. Онҳо ба қадри ин дастури илоҳӣ намерасанду имон намеоранд ва бовар намекунанд, ки ҳамаи он чӣ, ки дар ин китоб дарҷ шудаанд, ҳукмҳои илоҳианд.

اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ أَسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ
وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى يُدَبِّرُ الْأَمْرَ
يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ ﴿٢﴾

Аллоҳу-л- лази рафаъа-с-самāvāti би ғайри њамадин таравнаҳа. Ъуммаставā њала-л-Ъарш. Ва сахҳара-ш шамса ва-л-қамара куллу-й яҷри ли аҷали-м мусамма. Йудаббири-л-амра юфаъсилу-л-āйāti лаъаллакум би лиқъи Раббикум туқинун. 2.

2.Худованд Зотест, ки осмонҳоро ба ғайри сутунҳое, ки онҳоро намебинед, бардошт. Пас аз он, бар Арш мустақар шуд ва Офтоб ва Моҳро ром кард, ҳар яке дар (мадори худ) муддати муқаррар шуда сайр мекунанд, кори Худо ро тадбир мекунанд, нишонаҳои қудрати Худо баён мекунанд, то шумо ба мулоқоти Парвардигори худ яқин кунед.

Ояти мазкур барои инсон қудрату ҳикмати беинтиҳои Худовандро баён карда, мефармояд, ки Худованди шумо Зотест, ки осмонҳоро офарид, онҳоро бо сутунҳое, ки шумо намебинед, баланд бардошт. Ин хабар яке аз муъҷизаҳои Қуръони карим аст. Зиёда аз 1400 сол қабл мафҳуми «сутунҳои диданашаванд» ба назари инсон ғайри оддӣ ва аҷиб менамуд. Осмонҳо (коинот) онқадар андозаи бузург доранд ва ҷирмҳои дар коинотбуда он қадар дуранд, ки дар тахайюлотӣ мо «сутунҳо»-и хеле мустаҳкам ва дарозро пайдо мекунанд. Илми имрӯзаи табиатшиносӣ он «сутунҳои диданашаванда»-ро қувва менамояд. Дар ҳақиқат қувваҳое, ки низомӣ мавҷудаи коинотро таъмин менамоянд, бо ҷашм дида намешаванд ва хеле бузурганд.

Низомӣ мавҷудаи коинотро таносуби «Қувваҳои ҷозибии умумиҷаҳонӣ» ва қувваҳое, ки ҳангоми ҳаракати ҷирмҳо пайдо мешаванд, муайян менамоянд. Табиати «қувваи ҷозибии умумиҷаҳонӣ»-ро илм то ҳол муайян накардааст. Баъди офариниши осмонҳои бесутун, ки нишонаи бузургӣ ва қудрати беинтиҳои Ёст, Худованд бар Арш «истиво» ёфт ва идора ва тадбири олами ҳастиро дар ихтиёри Худ гирифт. Дар бораи маънои калимаи «истиво» зимни ояти 54-уми сураи «Аъроф» ба

қадри кофӣ эзоҳ шуда буд. Ҳарчанд такрор шавад ҳам, инҷо ривоятро, ки аз Имом Молик(р) нақл шудааст, мухтасаран меорем. Аз Имом Молик (р) аз чӣ гуна будани маънои чузъи ояти мазкур «сумма истава ъалал Арши» пурсида шуд. Он кас (р) дар ҷавоб гуфтанд, ки «Истиво» маълум аст, лекин кайфияти (чигунагии) он дар андозаи ақли мо намеғунҷад. Мо онро таъвилу тафсир намекунем ва аз чигунагии он низ савол ҳам намекунем. Зеро савол аз маънои оятҳои сиррӣ кори бидъат аст. Дар чунин ҳолатҳо бар мо воҷиб аст, ки ба он маъно, ки донишмандон онро лоиқ қарор диҳанд, имон орему аз баҳсу ҷаҳал даст кашем. Барои таъмину салоҳу ғоидаи бандагон Худованд Офтобу Моҳтобро мусаххар (ром) гардонид, ки бо фармони Парвардигори худ дар хизмати махлуқоти Офаридгори худ барпоанд.

Инчунин бояд донист, ки низоми мавҷудаи ин ҷаҳон абадӣ нест, ҳар кадоми онҳо яъне, Офтобу Моҳ дар мадори худ то муддати муайян ҳаракат мекунад. Сипас, Худованд фармуд ин ҳама ҳаракатҳо ва гардишҳо ва дигаргуниҳо бе ҳисобу китоб ва бе ғоидаву бе натиҷа нест. Ёст, ки ин ҳама корҳоро тадбир мекунад, махлуқоти худро бе ҳадаф намеофарад ва барои бандогони Худ оятҳои (нишонаҳои) Худро бо тафсил баён мекунад, то бошад, ки бандагон аз дидани нисонаҳои Парвардигор ибрат гиранду ба мулоқоти Парвардигор ва ба ҳақ будани охират бовар пайдо кунанд ва ҳеҷ шакке ба худ роҳ надиханд, ки баъди зиндагии ин дунё, зиндагии доимии дигар ҳаст, ки тамоми махлуқот дар ҳузури бо адолати Парвардигор ҷамъ мешаванд. Мучримон (гунаҳкорон) ба сазои амали худ мерасанд ва мутеон (итоаткорон) самараи ибодати худро дар он ҷо меҷашанд.

وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ

الشَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشَى اللَّيْلُ النَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ

لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٠﴾

Ва Ҳува-л-лазӣ мадда-л-арза ва ҷаъала фӣҳа равāsия ва анҳаро. Ва мин кулли-ш-шамароти ҷаъала фӣҳа завҷайн-ишнайн. Юғши-л-лайла-н-наҳār. Инна фӣ зāлика ла айāti-л ли қавми-й ятафаккарун. 3.

3. Ва Ӯ Зотест, ки Замиро густуронид ва дар он кӯҳҳо ва наҳрҳоро офарид ва аз ҳар чинси меваҳо дар Замин ду синф биёфарид, шабро ба рӯз мепошонад, ҳаройина, дар ин (мисолҳо) қавмеро, ки тафаккур мекунад, нишонаҳост.

Ояти мазкур инсонро ба мушоҳидаи Замин, кӯҳҳо, наҳрҳо, анвои меваҳо, тулӯ ва ғуруби Хуршед даъват карда фармудааст, ки Ӯ таоло Зотест, ки сатҳи Замиро паҳну ҳамвор гардонид, ки барои зиндагонии инсонҳо ва баровардани ниёзи онҳо мувофиқ аст. Сипас, Худованд кӯҳҳоро офарид, то аз зилзилаҳои доимии ҳалокатовар сатҳи Замиро дар оромишу тавозун нигоҳ доранд. Сипас, дар Замин низоми обрасониро таъмин намуд. Болои Замин наҳрҳои обро дар ҷараён қарор дод, ки одатан аз кӯҳҳо ибтидо мегиранд. Баъди халқи онҳо Худованд дар рӯи Замин ҳама самаротро (меваҳоро) ҷуфт офарид. Илми растанишиносӣ (ботаника) ин ҷуфтбудани меваҳоро дар гули онҳо кашф кардааст. Дар як гул ҳам узви нарина ҳаст ва ҳам узви модина. Дар давраи муайян гул бордор гашта, мева ҳосил мегардад. Муфасссирон гуфтаанд, ки ҷуфтбудани маҳлуқот ё аз ҷиҳати чинс аст, яъне нар-мода, ё аз ҷиҳати ҳосият аст, яъне турш-ширин, ё аз ҷиҳати ранг аст, яъне сиёҳ-сафед, ё аз ҷиҳати андоза аст, яъне бузург-хурд ва ғайра.

Инчунин Худованд шабу рӯзро ҷуфт халқ кард. Бо торикии худ шаб рӯзро мепошад, чун рӯз шавад, равшании он чодари сиёҳи шабро аз байн мебарад, ки ин ҷараён асрҳои аср, то охири дунё давом хоҳад дошт. Албатта, дар офариниш ва низоми мавҷудияти ингуна маҳлуқоти аҷоиб барои шахсе, ки дар чигунагии онҳо бо дидаи эътибор нигоҳ мекунад ва фикру андеша меронад, дар бораи мавҷудият ва ваҳдоният (яғонаги)-и Парвардигор далелҳои беандоза бисёр ҳастанд. Вале касоне, ки ба офаридаҳои Худованд ва нишонаҳои Ӯ бо дидаи эътибор наменигаранд, мисли маҳлуқотеанд, ки барои онҳо ақл лозим нест, танҳо гаштугузор мекунанду меҳӯранду меҳобанд.

وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُّتَجَوِّرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِّنْ أَعْنَابٍ وَزُرْعٌ وَنَخِيلٌ

صِنَوَانٌ وَغَيْرُ صِنَوَانٍ يُسْقَىٰ بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفْضِلُ بَعْضَهَا عَلَىٰ

بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٤١﴾

Ва фи-л-арзи қитаъу-м мутаҷавироту-в ва ҷанна́ту-м мин аъна́би-в ва заръу-в ва нахилу́н синва́ну-в ва ғайру синва́ни-й юсқо́ би маъи-в ваъҳиди-в ва нуфаззилу баъзаҳаъ ъала́ баъзи́н фи-л-укул. Инна фи́ зълика ла айъати-л ли қавми-й яъқилу́н.4.

4. Ва дар Замин пайваста бо якдигар қитъаҳои хок мухталиф аст, ва бӯстонҳост аз дарахтони ангур ва киштзорҳо ва дарахтони хурмо, баъзе чанд шох аз як асл растаанд ва баъзе ғайри онанд, ҳама меваҳо аз як об сероб карда шаванд ва дар таъм баъзеро бар баъзе бартарӣ медиҳем. Ҳаройина, дар инҳо, барои касоне, ки меандешанд, нишонаҳо ҳаст.

Аллоҳтаоло дар ин оят ба нуктаҳои, ки доир ба заминшиносӣ ва гиёҳшиносӣ аст, ишора карда фармудааст, ки дар замин қитъаҳои вучуд доранд, ки канори якдигар, бо ҳам пайваст бошанд ҳам, лекин таркибашон гуногун аст. Баъзеи он қитъаҳо санглох, баъзе нарма, баъзе аз он қитъаҳо шӯразор ва ғайра, ҳар кадоме аз онҳо хосияти махсус доранд, ки дар дигараш нест. Ин қитъаҳо барои парвариши гиёҳҳо, дарахтону зироатҳои гуногуни муносиб ҳастанд, зеро онҳо хосиятҳои фарқкунанда доранд. Масалан, яке аз онҳо лоиқи киштукор бошад, дигаре лоиқи боғу роғ аст. Дар заминҳои киштӣ зироат парварида шавад, дар боғҳо дарахт парвариш карда мешавад. Аз ҷумла, ангуру хурмо ва дигар меваҳо. Баъзе аз онҳо мисли дарахти хурмо бо як тан ба боло сар мекашад, баъзеи онҳо соҳиби як тан ва чандин шохҳоянд. Аҷоибии кор дар он аст, ки об як, замин як, боду ҳаво як, ҷинс як, аммо маззаи меваҳо аз ҳам фарқ мекунад.

Ҳатто, агар дар як ҷой ва як шароит ва дар як замин ангури навъи гуногун шинонида шавад, таъму рангу андозаашон дигаргун аст. Оё ҳар яке аз ин нишонаҳо бар вучуди Парвардигори ҳақиму олим, ки низоми тамоми оламро роҳбарӣ мекунад, далел шуда наметавонанд? Албатта, далел шуда метавонанд! Шахсоне дар бораи ин нишонаҳо фикр мекунад, ки ақли кофӣ доранд, мавҷудият ва қудрати Парвардигори худро эътироф менамоянд. Шахсоне, ки дар барои офаридаҳо ва аҷоиботи онҳо фикр намекунад, агарчи худро оқил шуморанд ҳам, мувофиқи маънои ин оят оқил нестанд.

﴿وَإِنْ تَعَجَّبَ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَإِذَا كُنَّا تُرَابًا أَءِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ

أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ

وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٥﴾

✽Ва иъ таъчаб фа ъачабун қавлуҳум а-изъ куннъ туробан а-иннъ лафӣ халқин ҷадид. Улӯика-л-лазӯина кафару би Раббихум. Ва улӯика-л-ағлалу фӣ аънақиҳум. Ва улӯика асҳабу-н-нари ҳум фӣҳа ҳолидун. 5.

5. Ва агар тааҷҷуб кунӣ, пас, сухани онҳое аҷиб аст, ки (мегӯянд): «Оё вақте ки хок шавем, оё боз дар офариниши нав хоҳем буд?». Он гурӯҳ касонеанд, ки ба Парвардигори худ имон наоварданд. Ва онҳо бо он сифатанд, ки дар гардани онҳо тавқҳо бошад ва онҳо аҳли оташанд, онҳо дар он ҷо ҷовидон бошанд.

Дар оятҳои қаблӣ гузашт, ки шахсоне ҳастанд, ки нишонаҳоеро, ки бар вучуди Парвардигори ягона далолат мекунанд, мебинанд ва ҳатто аз назди онҳо мегузаранд ва ҳеҷ эътибор намедиханд, ё муъҷизаҳои туро мебинанд ва инкор мекунанд. Ин рафтори онҳо боиси тааҷҷуб аст. Ҳоло ояти мазкур ба Пайғамбар (с) хитоб намуда гуфтааст, ки аз ин ҳам аҷибтар саволи онҳост, ки мегӯянд, оё вақте, ки мо бимурему устухонҳои мо пӯсад ва мо ҳама хок шавем, дубора зинда мешавем? Оре! Шахсоне, ки бори дигар зинда шуданро инкор доранд, ҳамеша дар ҳама давраи замон ин суханро мегӯянд. Аз саволашон маълум, ки онҳо дар ҳақиқат қудрати беинтиҳои Парвардигорро нодида мегиранд. Вагарна чӣ фарқ аст назди қудрати Парвардигор байни бори аввал пайдо кардан ва зинда гардонидан баъд аз муронидан. Зоте, ки тавонист дар аввал аз як қатраи об (оби марду зан) инсонро офарад, баъди миронидан бори дигар низ қодир аст, ки инсонро ҳаёт бахшад. Дар бораи сарнавишти шахсоне, ки зинда шудан баъд аз мирониданро инкор мекунанд, дар давоми оят омадааст, ки онҳо касоне ҳастанд, ки ба Парвардигорашон имон наовардаанд, кофиранд. Онҳо дар асари куфру беимонӣ аз зери парчами тавҳид (яктопарастӣ) хориҷ шуда худро гирифтори нодонӣ, бутпарастӣ, табиатпарастӣ, моддапарастӣ ва хурофотпарастӣ гардониданд. Ин ақида ва амалҳои бадашон

мисли тавқ (ғул, занҷир ва кишанг) дар гарданҳояшон аст, ки гиребонгир мешаванд ва онҳоро аз роҳи имон овардан ва амалҳои нек боз медорад. Онҳо дар охираат гирифтори оташи Ҷаҳаннам (Дӯзах) мегарданд ва дар онҷо абадӣ мемонанд.

Барои пурра фаҳмидани маънои ояти мазкур ба оятҳои 35-ум ва 82-юми сураи «Муъминун», ояти 67-уми сураи «Намл», ояти 16-ум ва 53-юми сураи «Соффот» ва ояти 3-юми сураи «Қоф» ва ояти 47-уми сураи «Воқиъа» ва ояти 29-уми сураи «Аъроф» муроҷиат шавад. Валлоҳу аълам.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ
الْمَثَلُ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ وَإِنَّ رَبَّكَ

لَشَدِيدُ الْعِقَابِ

Ва ястаъчилунака би-с-саййиати қабла-л-ҳасанати ва қад халат мин қаблиҳиму-л-машӯлāt. Ва инна Раббака ла зӯ мағфирати-л ли-н-наси ъалā ẓулмиҳим. Ва инна Раббака ла шадиду-л-ъиқоб. 6.

6. Ва аз ту бадиро пеш аз некӣ бо шитоб металабанд ва ҳаройина, пеш аз онҳо уқубатҳои ибратангез гузаштааст. Ва ҳаройина, Парвардигори ту бо вучуди ситамгор будани мардум соҳибомӯрзиш аст. Ва ҳаройина, Парвардигори ту сахт уқубаткунанда аст.

Назди Ибни Аббос (р) ояти мазкур умедворкунандатарин оятест, ки дар китоби Аллоҳтаоло дарҷ гардидааст. Худованд ба бандаи Худ муҳлат медиҳад, лекин муҳмал намегузорад. Дер бошад ҳам ба ҳисоби кори ӯ мерасад. Дар ҳадиси шариф омадааст: «Агар афв ва гузашти Парвардигор намебуд, ҳеч кас гуворо ва хуш зиндагӣ карда наметавонист. Агар бим ва азоби Вай намебуд, бегумон, ҳама ба афв ва карами Ӯ таоло така мекарданд, ва ҳечгоҳ аз кори гуноҳ даст намекашиданд». Аз мазмуни ояти мазкур маълум мешавад, ки кофирону мушрикони Макка дар баробари панду насиҳати Расулуллоҳ (с) мебоист ба василаи Расулуллоҳ (с) аввал талаби некиҳо ва раҳмати Парвардигорро мекарданд. Аммо баръакс онҳо ба сабаби куфрашон он қадар нодон ҳастанд, ки ба ҷои хубӣ бо шитоб

бади́ро талаб карда, ба Расулуллоҳ (с) гуфтанд, ки агар ту ростгӯй бошӣ, он азоберо, ки барои мо ваъда кардӣ, бар сари мо биёр! Оё онҳо ба гуфтани чунин сухан фикр накарданд, ки ваъдаҳои Аллоҳ таоло дурӯғ нест? Оё онҳо саҳифаҳои таърихро варақ назаданд, то он чиро, ки дар он сабт шудааст, бихонанд ва бидонанд, ки бар сари қавмҳое, ки бо расулони даври замонашон ситеза мекарданд, чӣ гуна азобу балоҳои гуногуни аз беҳу бун nobудкунанда омаду онҳоро несту nobуд сохт? Чаро онҳо натарсида, кирдори пешиниёро такрор мекунанд? Чаро аз саргузашти қавмҳои бо балоҳо ҳалокшуда дарси ибрат намегиранд? Бо вучуде ки онҳо ситамгаранд, агар пушаймон шаванду тавба кунанд ва аз зулм бар нафси худ даст кашанд, Парвардигор тавбаи онҳоро қабул мекунад ва зери раҳмати Худ ворид мекунад, зеро Аллоҳ таоло ниҳоят меҳрубон аст. Вагарна чунин саркашони кофирро бо азоби саҳт ҷазо хоҳад дод. Оре! Агарчи ҷазоҳои ӯ таоло хеле шадиданд, лекин монеи раҳмати оммаш шуда наметавонанд. Аммо бо умеде, ки раҳмати ӯ таоло васеъ аст, инсон набояд амали бад (гуноҳ) содир кунад. Инсони оқил бояд доим аз хавфи ҷазо аз содир кардани амали бад худдорӣ кунад ва барои бахшиши гуноҳҳои содиркардааш ва қабули ибодатҳояш аз раҳмати Парвардигор умед дошта бошад. Яъне банда бояд доим байни хавф (ҳарос) ва раҳо (умед) бошад. Баҳонаҷӯиҳои мушрикони дар ояти зер идома дорад.

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ ۚ إِنَّمَا أَنْتَ

مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ

Ва яқулу-л лазйна кафару лав лā унзила ъалайҳи айату-м ми-р Раббих. Иннамā аята мунзиру-в ва ли кулли қавмин ҳād. 7.

7. Ва ононе, ки кофир шуданд, мегӯянд: «Чаро бар ин Пайгамбар нишонае аз Парвардигори вай фиристода нашуд?». Ҷуз ин нест, ки ту бимдиҳандаӣ ва ҳар қавмеро роҳнамое бошад.

Эрод ва ситезаи кофирон дар ин оят ҳам идома дорад. Худованд хабар додааст, ки ҳарчанд кофирон муъҷизаҳои туро бинанд ҳам, боз мегӯянд, ки ин чӣ гуна пайгамбар будааст? Чаро барои исботи дурустии пайгамбарии ӯ аз тарафи Парвардигори вай нишонае нозил намешавад? Дар давоми оят Худованд ба

Пайғамбари Худ фармуд, ки эй пайғамбари Мо, муъҷиза нишон додан дар ихтиёри ту нест, ин кори Худост, то Худои ту нахоҳад, ба онҳо ҳеҷ муъҷизае нишон дода наметавонӣ. Кори ту фақат онҳоро аз ҳалокашон огоҳ кардан ва аз оташи Дӯзах ҳушдор додан аст. Барои ҳар қавму миллати собиқ ҳам мисли ту раҳнамо ва раҳбару бимдиҳандагон буд. Ҳоло ба гуфтаи онҳо эътибор надех, роҳи ростро ба онҳо нишон деҳу халос. Оре! Пайғамбарон (а), то ин ки пайғамбари ҳақиқӣ буданашонро бо далел исбот кунанд, бо хости Худованд ба мардум муъҷизаҳо нишон доданд, зеро мардум ҳақ доранд, ки аз онҳо муъҷиза талаб кунанд. Баъди дидани муъҷиза, боз муъҷизаи дигар талаб кунанд, ин талаби онҳо барои дарёфти ҳақиқат нест, ин нишонаи беимонии онҳост. Дар ҳар даври замон муҳолифони анбиё (а) ҳамеша чунин рафтор мекарданд. Онҳо на барои кашфи ҳақиқат ва на барои таслим шудану имон овардан муъҷиза талаб мекарданд, балки кори онҳо мардумро гӯл задан ва пайғамбарон (а)-ро тамасхур кардан буд. Пайғамбарон (а) ба онҳо посух медоданд. Ба онҳо мегуфтанд, ки вазифаи мо таълиму тарбияи халқи Худост.

Дар охири ояти мазкур омадааст, ки барои ҳар қавме раҳнамое ҳаст. Локин фарқ дар он аст, ки пайғамбарони гузашта барои як қавми хосса фиристода шуда буданд. Аммо Пайғамбари охириззамон барои даъвати тамоми мардум фиристода шудааст.

اللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْتٰى وَمَا تَغِيْضُ الْاَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ

وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ

Аллоҳу яъламу ма таҳмилу куллу унъа ва ма тағиъу-л-арҳаму ва ма таздād. Ва куллу шай-ин њиндаҳу би миқдār. 8.

8. Аллоҳ медонад он чӣ ҳар зан дар шикам бармедорад ва он чиро, ки раҳмҳо ноқис мекунад ва он чиро, ки зиёд мегардонанд. Ва ҳар чиз назди Ӯ бо андоза аст.

Ояти мазкур аз илми беҳад васеи Парвардигор хабар дода чунин гуфтааст, ки Худованд он чиро, ки ҳар зане дар раҳм (бачадон)-аш ҳамл (бор) мегирад, медонад. Яъне Ӯ таъоло дар кадом дараҷаи афзоиш будани ҷанинро, ҷинси онро, зиштӣ ё зебо будани онро, некбахт ё бадбахт шудани онро ва муҳлати таваллуд шудани онро медонад. Инчунин Худованд пеш аз муҳлати

муқаррарӣ ё баъд аз муҳлати муқаррарӣ таваллуд шудани ҳамро медонад. Ин гуна илм хосаи Парвардигор аст. Қисми охири ояти мазкур мефармояд, ки ҳар чизе назди Ё андозаи муайян дорад. Муфасссирон мегӯянд, ки ин яке аз оятҳои муъҷизаи илми Қуръон аст. Яъне ҳар чиз назди Худованд аз рӯи миқдор, сифат бузургӣ, макон, замон, ҳолат, муносибат бо дигар чизҳо (ва ғайра) андоза ва меъёри муайян дорад. Ҳеҷ чиз ва рӯйдод аз андозаи Худо муайяннамуда заррае берун намеравад. Яъне Худованд на балки чизҳоро офаридааст, балки бо истилоҳи илми имрӯза қонунҳои пайдоиш ва мавҷудияти онҳоро низ офаридааст. Ҳар чизи нав, сифати нав ё қонуни наве, ки дар соҳаҳои мухталифи илмҳои табиатшиносӣ ё ҷомеашиносӣ олимони кашф менамоянд, офаридаи Худост ва аз тарафи Ё меъёр ва андоза шудааст. Ҳар кашфиёти нави илми инсониятро аз қудрати беҳамтои Худованд хабардор мекунад ва боиси мустаҳкам шудани ақидаи яктопарастии инсонҳои оқил мегардад. Валлоҳу аълам.

عَلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾

Бӯлиму-л-ғайби ва-ш- шаҳадати-л-Кабӣру-л мутаъал. 9.

9. Донои ниҳон ва ошкор аст, бузург ва баландмартаба аст.

Худованд Зотест, ки пинҳону ошкорро медонад. Тамоми мавҷудот, бузургу кӯчак ва ҳамаи олам дар ихтиёри Ёст.

Ғайб (ниҳон) чист? Ғайб чизест, ки инсон онро бо узвҳои ҳисси панҷгонааш дарк намекунад, яъне инсон наметавонад онро бо чашм бинад ё бо гӯш шунавад ва ё бо бинӣ бӯяд ва ё ба забон чашад ва ё бо пушт ҳис кунад.

Шаҳодат (ошкор) чист? Шаҳодат акси тафсири ғайб буда, инсон метавонад онро ба воситаи узвҳои ҳиссӣ дарк кунад. Хулоса, Худованд ғайб (пинҳон)-ро чун ашёи ҳозир мавҷуд медонад. Дар охири ояти мазкур сифатҳои дигари Худованд баён гардидаанд. Аллоҳ таъоло бузург ва бо қудрат аст. Ҳама чиз дар бузургӣ ва дар дигар сифатҳо аз Ё поёнтаранд. Аллоҳ таъоло баландмартаба аст, аз ҳама чиз дар мартаба бартар ва болотар аст. Ояти зер маънои ояти қаблӣро комил месозад.

سَوَاءٌ مِنْكُمْ مَنْ أَسْرَ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخَفٌّ بِأَلِيلٍ

وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴿١٠﴾

**Савъу-м миъкум-м ман асарра-л-қавла ва маъ чаҳара биҳи
ва ман ҳува мустахфим би-л-лайли ва сарибуъ
би-н-наҳар. 10.**

*10. Аз шумо касе, ки суханро оҳиста гӯяд ва касе, ки онро бо
овози баланд гӯяд ва касе, ки дар шаб пинҳон аст ва дар рӯз роҳ
меравад, (назди ӯ) яксон аст.*

Баёни баъзе сифатҳои Худованд дар ояти қаблӣ гузашт. Лекин барои таъкид Худованд дар ояти мавриди назар дигар сифатҳои худро, ки ба ягонагаш далолат мекунанд, баён кардааст, ки барои Худованд яксон -баробар аст, сухани касе, ки оҳиста мегӯяд ё сухани касе, ки бо овози баланд мегӯяд, яъне ҳама намуди сухан ва овозро бе ҳеҷ тафовут мешунавад ва медонад. Инчунин Аллоҳ таъоло ҳар амалро мебинад, хоҳ пинҳон шабона иҷро шавад ва хоҳ ошкор рӯзона иҷро шавад, яъне амали инсон сирри пинҳонӣ бошад ё ошкоро бошад, Худованд онро яксон-борбар мебинад ва медонад.

Хулоса, Аллоҳ таъоло соҳиби илми комил аст. Ҳастиро бо тамоми ҷузъиёташ ва миқдору ҳудудҳои чизҳоро ва ҳама мавҷудоти нӯхон ва ошкорро медонад. Аз илми Худованд ҳеҷ чиз пӯшида нест.

لَهُ مَعْقَبَتٌ مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ

إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ

بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِّنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ

**Лаҳу муъаққибаъту-м миъ байни ядайҳи ва мин халфиҳи
яҳфаъунаҳу мин амриллāх. Инналлоҳа лā югаййиру мā би
қавмин ҳаттā югаййиру мā би аъфусиҳим. Ва изā
ародаллоҳу би қавмиъ сўан фа лā марадда лаҳ. Ва мā
лаҳум-м миъ дунихи ми-в вāл. 11.**

*11. Барои одамии аз миёни ду дасти ӯ ва паси пушти ӯ
таъқибкунанда (ҳамроҳ)-е аз фариштагон ҳаст. Бо ҳукми Худо
ӯро нигоҳ медоранд. Ҳаройина, Худо бадал намекунад ҳолати
қавмеро то он вақте ки тағйир диҳанд он чӣ дар нафсҳои онҳост.*

*Ва чун Худо ба гурӯҳе бадӣ хоҳад, пас, онро рад карда нашавад.
Ва онҳоро чуз Вай ҳеҷ корсозе нест.*

Барои падид овардани чизҳо ва ҳодисаҳо Худованд сабабҳои зоҳирии онҳоро офаридааст. Ҳоло сабабҳои ботиниро ояти мазкур чунин баён кардааст, ки ба ғайр аз онҳо чизҳо ва ҳодисаҳои Худо офарида ҳастанд, ки инсон мавҷудияти онҳоро ҳис намекунад. Ояти мазкур аз як намуди ин гуна мавҷудот хабар додааст, ки Худованд барои ҳар як инсон фариштаҳоро вобаста гардонида ба онҳо фармон додааст, ки аз ҳама ҷониб, чи аз пеш, чи аз пас, дар ҳама ҳолатҳо ўро аз балоҳо нигоҳдоранд ва аз ҳоли ў бохабар бошанд, амалҳои баду неки ўро нависанд.

Хулоса, мувофиқи ҳадисҳои ривояткардаи Имом Бухорӣ, Худованд барои ҳар бандаи Худ чаҳор фариштаро дар рӯз ва чаҳор фариштаро дар шаб вобаста кардааст. Дуи онҳо фариштагонӣ кироманкотибин (котибони бо қарам) ва дуи дигари онҳо фариштагони ҳафаза (нигаҳбон) ҳастанд. Фариштагони шабу рӯз дар ду вақт, дар вақти намози бомдод ва дар вақти намози аср, барои ҳамдигарро иваз кардан атрофи инсон бо ҳам ҷамъ мешаванд. Онҳо паи ҳам бо амри Аллоҳ навбатдорӣ мекунанд. Чун фариштагони рӯз меоянд, мебинанд, ки банда намоз хонда истодааст ва чун вақти намози аср мешавад, ба фариштагони шаб месупоранд, банда низ дар намоз аст. Вақте ки дар ҳузури Аллоҳ таоло ҷамъ мешаванд (ҳол он ки Худованд аз тамоми аҳволи бандагони худ бохабар аст, бо вучуди ин ҳам) аз фариштагони рӯз мепурсад, ки бандаи маро дар кадом ҳолат дарёфтед ва дар кадом ҳолат ўро гузошта омадед? Фариштагон мегӯянд: «Парвардигоро! Вақте ки мо рафтем, ў ба ибодат (намози бомдод) машғул буд. Чун аз назди ў баргаштем, ў низ дар ҳолати ибодат (хонадни намози аср) буд». Саволу ҷавоби фариштагони шаб ҳам чунин аст. Онҳо дар ду ҳолат аз инсон дур меистанд; якум дар ҳолати дохил шудан ба ҳоҷатхона, дуюм дар ҳолати ҷимӯ (омезиш бо зани худ). Расулulloҳ (с) фармуданд: **«Аз онҳо (фариштагон) ҳаё кунед ва онҳоро гиромӣ бидоред».**

Ба як нукта бояд таваҷҷуҳ фармуд. Бояд инсон иштибоҳ накунад ва нагӯяд, ки ў нигоҳбон доштаасту, онҳо ўро аз пасу пеш нигоҳбонӣ мекунанд, пас метавон худро ба оташ, ё ҷар, ё дарё партофт, ё даст ба ҳар гуноҳе бизад. На! Зеро дар давоми оят омадааст, ки Худованд сарнавишти ҳеҷ қавм ва ҳеҷ миллатро тағйир намедихад, магар он вақте ки худашон он чиро, ки дар замираншон (ботинашон) ҳаст, тағйир диҳанд. Дар ҷумлаи севуми ояти мазкур Худованд гуфтааст, ки ҳар гоҳ Худованд ба қавме

иродаи бадиро кунад, ҳеҷ радкунандае ва дифоъкунандае иродаи Парвардигорро боздошта наметавонад ва ғайри Худо ҳеҷ кас наметавонад дӯсту ёвари инсон бошад. Ба ҳамин далел чун фармони Худо барои ҳалоки қавме, ки ҳоли худро тағйир додаанд, даррасад, фариштагони нигоҳбон аз назди инсон дур мешаванд ва инсонро таслими ҳодисаҳо мекунад. Бинобар ин, аз тоати Худо ба сӯи маъсият (гуноҳ) рӯй гардонидан, аз неъмату осоиш ба сӯи ранҷ ва аз иззату обрӯ ба сӯйи хорӣ рӯйи овардан, дар ботин тағйирот овардан аст.

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنشِئُ السَّحَابَ

الْثِّقَالَ

Ҳува-л-лазӣ юрикуму-л-барқа хавфа-в ва тамаъа-в ва юншу-с-саҳаба-с-шиқол. 12.

12. Ўст он Худое, ки барои тарсу умед ба шумо барқро менамояд ва абрҳои гаронборро бармедорад (падид меорад).

Ояти мазкур фармудааст, ки Ў таоло қодир аст дар як он ду кайфияти бо ҳам зид (бим ва умед)-ро дар бандагони Худ пайдо кунад. Дар намудор шудани барқ умеди боридани борон ва ҳам хавфи ҳалок шудан аст. Ў таоло Зотест, ки бо қудрату иродаи Худ абрҳои вазнину пуробро меофарад ва дар фазо аз маконе ба маконе мебарад ва тибқи иродаи Худ дар ҳар сарзамине, ки бихоҳад, борон мебаронад. Аз пайдоиши абрҳои гаронбор ҳам умеди сарсабзу шодоб гаштани зироат аст ва ҳам хатари борони сели харобкунанда. Пас, инсон ҳамон тавре ки умедвори раҳмати Парвардигор аст, набояд аз қаҳру ғазаби Парвардигор эмин бошад. Ояти мазкур ба падидаҳои табиат ишора намуда диққати инсонро бедор сохта, ба онҳо ҷалб менамояд.

Аз оятҳои қаблӣ медонем, ки Худованд барои ҳарчиз андоза ва меъёри муайян офаридааст. Чунончи оби сатҳи замин, океанҳо, баҳрҳо, дарёҳо ва ғайра аз таъсири гармӣ ба буғ мубаддал мегарданд. Буғ сӯи боло ҳаракат мекунад. Дар қисми болоии ҳаво аз ҳисоби сардии ҳарорат молекула (ҷузъ)-ҳои об бо ҳам часпида, қатраҳои заррамонанди хеле хурди обро ташкил медиҳанд. Онҳо ба назари мо чун абр намоён мешаванд.

Дар ояти мазкур ду ҳодисаи аз тарафи илми муосир пурра омӯхтанашуда, ки ба хосияти абрҳо вобаста аст, ишора шудааст.

Аввалан пайдоиши барқ. Абрҳо дар шароити муайян соҳиби заряди барқи манфӣ ё мусбат мегарданд. Яъне агар ду абри зарядашон муқобил бо ҳам наздик шаванд, дар ҳаво байни онҳо ҷараёни барқи хеле бузург пайдо мешавад, ки мо онро чун равшании ҷилдор, яъне барқ мушоҳида мекунем. Агар абри заряди мусбатдор ба сатҳи Замин наздик шавад, байни замин ва абр барқ (ҷараёни электр) ҳосил мешавад. Ҳангоми пайдоиши барқ ҳарорат ва қувваи ҷараёни электр хеле бузург ҳосил мегардад. Агар инсон ё чизи дигар гирифтори таъсири барқ гардад, сӯхта ангишт шуданаш мумкин. Ҳангоми барқ садои баланди махсус пайдо мешавад, ки раъд ном дорад. Сониян дар шароити муайян қатраҳои заррамонанди об боз бо ҳам часпида, бузург мешаванд ва ба абри боронии нисбатан ғизонок табдил меёбанд. Дар ояти мазкур ин намуди абрҳо чун «абрҳои гаронбор» номбар шудаанд. Бо иродаи Худованд ин абрҳо дар маконе, ки лозим аст, ба борон табдил меёбанд.

وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَيَّةُ مِنَ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ

فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ ﴿١٣﴾

Ва юсаббиху-р-раъду би ҳамдиҳи ва-л-малъикату мин хифатиҳи ва юрсилу-с-савъиқа фа юсубу биха ма-й яшъу ва ҳум юҷадилуна филлаҳи ва Ҳува Шадиду-л-миҳал.13.

13. Ва раъд бо ситоиш Ӯро ва фариштагон ҳам аз турс Ӯро ба покӣ ёд мекунанд. Ва мефиристад соиқаҳоро, пас, онро ба ҳар касе, ки хоҳад, мерасонад. Ва он (кофир)-ҳо дар сухани Худо ҷидол мекунанд. Ва гирифтани (нохуши овардани) Ӯ таоло сахт аст.

Дар оятҳои Қуръон, аз он ҷумла дар сураи «Бани Исроил» омадааст, ки ҳама мавҷудот дар замин ва осмонҳо Худовандро ба покӣ ёд мекунанд, яъне тасбеҳ мегӯянд. Аммо мардум тасбеҳ гуфтани онҳоро намешунаванд. Худованд дар ин оят хабар додааст, ки раъди ғурранда ҳам (ҳамд) санои Парвардигорро мехонаду тасбеҳ мегӯяд. Фариштагон ҳам аз хавф Парвардигорро тасбеҳ мегӯянд.

Дар давоми оят омадааст, ки Худованд Зотест, ки ҳангоми раъду барқ савоик (оташакҳо)-ро ба рӯи Замин мефиристад ва

агар хоҳад бо василаи онҳо касонеро, ки дар бораи тавҳид (ягонаги)-и Аллоҳ таоло баҳсу муҷодала мекунад, месўзонад. Зеро Аллоҳ таоло Зотест тадбиркунандаи беандоза бузург ва касе сазовори бадӣ бошад, ўро ба ҷазои саҳт гирифтор мекунад.

Сабаби нузули ояти мазкурро Ибни Касир(р) чунин гуфтааст: Расули Аллоҳ (с) мардеро ба сўи як сардори мутакаббири араб фиристонд ва ба ў фармуд: **“Бирав, ўро ба сўи ман фаро хон”**. Он мард рафт ва ба ў гуфт: «Расули Аллоҳ туро фаро меҳонад». Он мутакаббир дар посухи вай гуфт: “Расули Худо кист ва Худо кист? Оё ў аз тиллост ё аз нукра, ё аз сурб?” Он мард назди Расули Аллоҳ (с) баргашт ва ба ў (с) гуфт: “Эй Расули Аллоҳ! Ман ба шумо гуфтам, ки ў саркаш аст. Ман назди ў рафтам, дар посух чунин гуфт.” Хулоса, бори дувум ўро Расулulloҳ (с) ба назди он мард фиристонд. Саҳоба дар посух ҷавоби авваларо аз ў шунид. Бори севум Расулulloҳ (с) он мардро ба сўи ў фиристонд. Дар асное ки саҳоба бо ў дар гуфтугў буд, ногаҳон Худованд абреро болои он мард фиристонд, он абр ғурридан гирифт, аз ў соиқа (оташаке) ҷаҳид бар сари он фиръавнтабиат фуруд омад, вай ҳамоно ба хок яксон шуд.

Дар ҳадис омадааст, ки чун Расулulloҳ (с) садои раъдро мешунид ва соиқаро (барқро) медид, дуои зеринро меҳонд: **«Аллоҳумма ло тақтулно бигазабика ва ло туҳликуна би азобика ва ъофино қабла золика»**. **«Худоё! Моро ба газаби Худ нест нақун, ба азоби худ ҳалок масоз ва қабл аз инҳо моро амонӣ бахш»**.

Бо ривояти Имом Табаронӣ аз Ибни Аббос (р) омадааст, ки Расулulloҳ (с) фармуданд: **«Чун садои раъдро шунидед, Худои таолоро ёд кунед, зеро раъд ба касе ки ба зикри Худо машғул аст, осебе намерасонад»**. Аз барои ҳамин дар ҳолати шунидани раъду дидани барқ хондани ин ду оят (яъне, о. 12–13-ум) суннат аст.

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ

بَشَىءٍ إِلَّا كَبْسِطٍ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَلِغِهِ وَمَا

دُعَاؤُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿١٤﴾

**Лаху даъвату-л-ҳаққ. Ва-л-лазӣна ядъуна миъ дунихи лā
ястаҷибуна лаҳум би шай-ин иллā ка бāсити каффайҳи
ила-л-мāи ли яблуга фāху ва мā ҳува би бāлиғиҳ. Ва мā
дуъāу-л-кāфирӯна иллā фӯ зālāl.14.**

**14. Дуову илтиҷои рост фақат хоси Ўст. Ва онҳое, ки кофиранд,
онҳо (бутон)-ро ба чуз Худо меҳонанд, чизе ба қорашон наояд ва
ба ҳеҷ ваҷҳ дуои онҳоро қабул намекунад, магар монанди касе ки
ду дасти худро (аз ҷои дур) ба сӯи об бикшояд, то об ба
даҳонаш бирасад ва ҳол он ки ба даҳони ӯ ҳаргиз расанда нест. Ва
нест дуои кофирон, магар дар гумроҳӣ.**

Вақте сабабҳои моддӣ аз ҳама тараф бурида шавад ва инсон худро дармондаву ночор бинад, дар ин ҳолат ба сӯи Худои ягона рӯи меораду аз умқи дил охи ҷонсӯз сар дода, мегӯяд: “Худое! Ба фарёди ман бирас!” Бегумон, дар чунин ҳолат Худованд даъвати (дуъои) чунин шахсро иҷобат мекунад ва ўро аз вартаи ҳалокат наҷот медиҳад. Зеро дуои банди Худо фақат Ў таоло метавонад иҷобат кунад ва ҳоҷати ўро бароварда созад. Оре! Даъват (дуъо)-и ҳақ аз онҳо Худоест, ки аз ҳоли бандагони Худ огоҳ аст. Дар ҳоҷатбарорӣ қодиру беназир аст, ҳар гоҳ ба Ў дуъо карда шавад, мешунавад. Ба ҳамин далел, дархосту дуо ва илтиҷои банда назди Парвадигор кори ботил нест, балки кори ҳақ асту асоснок. Аммо агар, мисли мушрикони дархост (дуъо) ба ҷои Худои ҳақиқӣ аз ғайри Худо (худоёни худсохта ва ҳаёлий) талаб карда шавад, ин гуна дархост (дуъо) нодуруст, ботил ва беасос аст. Зеро он худои ҳаёлий ва худсохта, (бут) дуокунандаро намебинад, намешунавад ва ба дархост ҷавоб ҳам гуфта наметавонад, балки вай худ муҳтоҷ аст.

Хулоса, амали касоне, ки ғайри Худоро мепарастанд ва аз ғайри Худо кӯмак, шифо ва ҳоҷатро талаб мекунанд, ё Худопарастанду аз дигар ашё ҳоҷат талаб мекунанд, ба он монанд аст, ки каси ташна ба гумоне ки об ўро дидааст ду дасти худро сӯи об дароз мекунад, ва бо ишораи ӯ ба даҳонаш меояд. Ҳол он ки ҳаргиз бо ишора ё бо дидан об ба даҳонаш намерасад. Зеро об табиатан ниёзи касро ба худ эҳсос намекунад ва қодир ҳам нест, ки хости шахси ташнаро фаҳмад. Чунин аст мисоли дуъо ва талаби шахсоне, ки мушриканд.

Онҳое, ки аз ғайри Худо, аз буту санг, мазор, обу хок, Офтобу ситора ва ғайра дархост, дуъо ва илтиҷо мекунанд, ҳеҷ посухе намешунаванд. Чунин шахсон кофиранд. Худованд дуъои кофиронро ботил месозад, ҳеҷ фоида, ё савобе ба онҳо намерасонад, ҳол он ки Худованд фармудааст:

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظَلَلُ لَهُمْ

بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ۝۱۵

**Ва лилләҳи ясҷуду маъ фи-с-самāvāti ва-л- арзи тавъа-
в ва карҳа-в ва зилālухум би-л-ғудуви ва-л-āсол. 15.**

**15. Ва ҳар кӣ дар осмонҳо ва Замин аст, хоҳон ва нохоҳон Худоро
сачда мекунад ва сояҳои онҳо (баъди) субҳ ва қабл аз шом низ
сачда мекунанд.**

Худованд сифати бузургӣ ва қаҳҳории Худо дар ин оят баён карда, чунин фармудааст, ки ҳар махлуқе, ки дар осмонҳо ё дар Замин аст, хоҳ нохоҳ Холиқи худро сачда мекунад. Яъне ҳама махлуқот, ки дар осмонҳо (фариштагон, ҷинҳо, ситорагон ва ғайра) ва дар Замин (инсонҳо, ҳайвонҳо, дарахтон, сангҳо в.ғ.) ҳастанд, ба қонунҳои офаридаи Ӯ таъоло ва ҳукму амрҳои Ӯ таъоло итоат мекунанд. Муъминҳо, касоне, ки ба Худо имон доранд дар ҳама ҳол бо хурсандӣ сачда мекунанд. Аммо кофирҳо, агар даҳшату изтироб бар сарашон ояд, бо дили нохоҳам, маҷбуран сачда мекунанд аз Холиқи худ кӯмак мепурсанд. Агар дар ин ҳолат, ҳам сачда накунад, хоҳанд нахоҳанд сояшон дар замин ғалтидаасту гӯё дар сачда ҳастанд. Хусусан саҳару бегоҳ, ки сояи инсон дарозтару маълумтар мешавад. Дароз ё кӯтоҳ шудан ба тарафи рост ё чап майл кардани соя низ аз ихтиёри онҳо берун ва дар ихтиёри Ӯ таолост. Инсон онро идора карда наметавонад.

Акнун чанд савол дар ояти зер барои касоне, ки назди Худо сачда намекунанд:

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ قُلِ اللّٰهُ قُلْ اَفَاتَّخَذْتُمْ مِّنْ دُونِهٖ

اَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِاَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِ

الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ اَمْ هَلْ تَسْتَوِ الظُّلُمٰتُ وَالنُّورُ اَمْ جَعَلُوا لِلّٰهِ

شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَبَّهُ الْخَلْقَ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ

وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿١٦﴾

Қул ма-р-Раббу-с-самāwāti ва-л-арзӣ қулиллāх. Қул а-фат-тахазтум-м миң дӯнихӯ авлийāа лā ямликуна ли анфусихим нафъа-в ва лā зарро. Қул ҳал ястави-л-аъмā ва-л-басиру ам ҳал тастави-з-зулумātu ва-н-нур. Ам ҷаъалӯ лиллāҳи шуракāа халақу ка халқиҳи фа ташāбаҳа-л-халқу ʔалайҳим. Қулиллāҳу ҳолиқу кулли шай-и-в ва Ҳува-л Ваҳиду-л-Қаҳҳār. 16.

16. Бигӯ: «Парвардигори осмонҳо ва Замин кист?». (Аз ҷониби онҳо) Бигӯ: «Худост». Бигӯ: «Оё ба ҷуз Вай дӯстоне гирифтаед, ки барои хештан суде ва ё зиёне расонида наметавонанд?». Бигӯ: «Оё нобино бо бино баробар мешавад? Оё торикӣҳо ва равшаниҳо баробар аст?». Оё барои Худо шариконе муқаррар карданд, ки монанди офариниши Худо чизеро офарида бошанд, пас онҳо бар офаридаҳо монанд шудааст? Бигӯ: «Худо офаридгори ҳар чиз аст ва Ӯ ягонаву голиб аст.

Дар бораи шинохтани вучуди Парвардигор дар оятҳои қаблӣ баҳсҳои фаровоне гузашт. Ҳоло дар ин оят атрофи иштибоҳи мушрикони бутпарастон баҳс шуда, Худованд ба Муҳаммад (с) бо хитоб фармудааст, ки эй ҳабиби Ман (с), аз онҳо (кофирон, мушрикони бутпарастон) бипурс, ки тарбиякунанда, ризқдиҳанда, нигоҳдорандаи ҳамаи он чи, ки дар осмонҳо ва Замин аст, кист? Чун ҷавоб аниқу мушаххас аст, посухи саволи худро аз онҳо интизор машав ва худат гӯй, ки Аллоҳи ягона. Сипас, онҳоро мавриди маломату сарзаниш қарор дода, ба онҳо бигӯ, чаро ғайри Худо чизҳоро, ки барои шумо суду зиён расонидан як тараф истад, ҳатто аз худашон зарарро дур карда наметавонанд, ё манфиатро ба худ ҷалб карда наметавонанд, такавоҳ, дӯсту ёвари худ қарор медиҳед ва мепарастед? Сипас, бо овардани ду мисол шахси муваҳҳид (яктопараст)-ро аз шахси мушрик мушаххас карда, Худованд гуфтааст, ки эй Ҳабибам (с), ба онҳо бигӯ, оё шахси бино ва шахси нобино бо ҳам баробаранд? Бо ибораи дигар, оё шахсе, ки дар назди дин вазифадор будани худро намедонад, ҷоҳилу кофир аст, бо шахсе, ки дар назди дини худ вазифадор буданро медонад ва яктопараст аст, бо ҳам баробаранд? На! Ҳаргиз ин ду

баробар нестанд. Зеро шахси яктопараст ҳеҷ вақт бутҳоро дар канори Аллоҳ қарор намедихад ва онҳоро намепарастад. Саволи дигар: Оё торикӣ (куфр) ва рӯшноӣ (имон) бо ҳам баробар аст? Ҳаргиз! Саволи дигар: Мушрикон ба Худо бутҳоро шарик меҳисобанд. Оё он бутҳо мисли Аллоҳ таоло ба офаридани махлуқе, қодиранд? Оё бутҳои мушрикон чизеро офаридаанд, ки монанди офаридаҳои Худо бошад? Агар мушрикон ночор гӯянд, ки ин бутҳо низ ҳамчун Худо офарандаанду сазовори парастии мебошанд, ҳаргиз чунин нест. Бутҳои мушрикон чунон очизанд, ки ҳеҷ чиз аз дасташон намеояд. Чӣ расад дар баробари Офарандаи Ҳақ чизеро офаранд? Чун ҷавоб мушаххас аст, Худованд ба Расули худ дар охири оят фармуд, ки ба онҳо бигӯ, ки ин Худованди қодир мутаол аст, ки ҳар чизеро, ки бихоҳад, меофарад. Чун ғайри Худованд офарандае вучуд надорад, дар ибодат ҳам чизе нест, ки ғайри Ӯ лоиқӣ парастии бошад. Ӯ таоло ягона ва қаҳҳор аст, ҳар чӣ ҳаст, таҳти фармони Ӯст. Ин шаъну азаматро ғайри Худо ҳеҷ махлуқе надорад. Аҳли суннат ва ҷамоат, ки феъли (амали) бандаро низ махлуқи Худованд медонанд, далелашон ҳамин оят аст. Худованд холиқи ҳама чизҳост. Он чӣ дар тавони инсон аст, ихтиёри ҷузъӣ дар интиҳоби амалест, ки Худованд барояшон офаридааст. Валлоҳу аълам.

Ояти зер бо истифода аз ҳодисаҳои табиат бо таври маҷоз ҳақ ва ботилро баён мекунад.

أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا
رَابِيًا ۚ وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهٗ ۚ
كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ ۚ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً ۖ وَأَمَّا مَا
يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ ۚ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ ﴿١٧﴾

Анзала мина-с-самъи маън фа сәлат авдиятум би қадариҳа фаҳтамала-с-сайлу забада-р-робийа. Ва мим маъ йуқидунаъ алайҳи фи-н нарибтиғба ҳиллатин ав матъийн забаду-м мишлуҳ. Казълика язрибуллоҳу-л-ҳаққа ва-л-батил. Фа амма-з забаду фа язҳабу ҷуфъа. Ва амма

**мā янфаъу-н-нāса фа ямкуъу фи-л-арз. Казāлика
яърибуллоҳу-л-амсāl. 17.**

*17. Аз Осмон обро фурӯ фиристонд, пас, рӯдҳо бо андозаи хеш
қорӣ шуданд, пас, оби сел кафке омосида болои худ бардошт ва аз
он чӣ барои сохтани пироя (зеваролот) ё барои талаби асбобе
дар отаи меафканад, дар он кафке монанди кафки об бармеояд.
Ҳамчунин Худо ҳақ ва ботилро баён мекунад. Аммо он кафки об
ночиз мешаваду хушида меравад ва аммо он чӣ ба мардум суд
мерасонад, дар Замин мемонад. Ҳамчунин Худованд мисолҳоро
баён мекунад.*

Ояти мазкур барои хубтар фаҳмидани ҳақ ва ботил тақия ба мисолҳо намуда фармудааст, ки Худованд Зотест, ки аз осмон обро фурӯ мефиристад, ки он барои махлуқоти рӯи Замин ҳаётбахш буда, дар ҷӯйҳо, рӯдҳо, наҳрҳо бо андозаи ғунҷоиши ҳар кадом чун селоб қорӣ мешавад. Ҳамзамон болои он селоб кафкҳо низ пайдо мешаванд. Ин мисоли ҳақ ва ботил аст. Яъне об мисоли ҳақу кафк мисоли ботил аст. Аз кафки об ҳеҷ ғоидае нест, аз он на дарахтҳо истифода мекунам на зироат. Мисоли дуюм, агар барои сохтани зеваролот тилло ё нуқра ё барои сохтани асбоб оҳан дар отаи ғудохта шавад, болои онҳо низ кафку зангу сӯхтаи нодарқорӣ пайдо мешавад, ки аз онҳо чизе сохта намешавад. Мисли кафки дарё, онҳо низ беғидаанд. Дар ин ҷо маъдани тоза мисоли ҳақиқат аст, зангу кафк мисоли ботил. Ҳақу ботил баъзе ҳолатҳо як ҷо ҷамъ шуданашон мумкин, лекин бо андак таъсир ботил худ ба худ нест мешавад ва он чӣ барои инсонҳо ғоидаовар аст, яъне ҳақ боқӣ мемонад.

Худованд барои ба мардум фаҳмондани фарқи тақия ҳақ аз ботил мисолҳо меорад. Кафкҳо ё зангҳо ҳама канор мераванд ва он чӣ барои мардум ғоидаовар аст, дар замин боқӣ мемонад.

Хулоса, имон ва ақидаи муъмин мисли оби пок ё маъдани холис аст. Аз он бо самар истифода мекунад. Имон ба муъмин ҳам дар зиндагии дунё ва ҳам дар охираи мисли оби пок ё маъдани холис ғоида ва самарҳои нек меорад.

Куфр ва саркашии кофир мисли кафки об ё кафки зангу ғашӣ маъдани ғудохта аст. Аз он истифодаи босамар карда наметавонад. Аз он ҳеҷ ғоида ва суде нест, балки зарар асту бас. Дар охираи низ натиҷаи кори инсонҳо дигаргуна аст.

لِّلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَىٰ ۗ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ ۖ لَوْ
 أَنَّهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّثْلَهُ مَعَهُ ۚ لَافْتَدَوْا بِهِ ۗ أُولَٰئِكَ
 لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ ۖ وَمَأْوِلُهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٨﴾

**Лил лаз'инастақабу' ли Раббихиму-л-ҳусна. Ва-л лаз'ина
 лам ястақибу' лаҳу' лав анна лаҳум-м ма' фи-л-арзи
 чам'ъа-в ва миш'лаҳу' маъаҳу' лафтадав биҳ. Ул'айка
 лаҳум с'уу-л-ҳисаби ва маъваҳум Қаҳаннаму ва биъса-л-
 миҳад.18.**

**18. Барои касоне, ки ҳукми Парвардигори хешро қабул карданд,
 ҳолати некост. Ва ононе, ки ҳукми Ёро қабул накарданд, агар
 ҳама он чӣ дар Замин аст ва монанди он ҳамроҳи он бошад,
 онҳоро дар бадали (гуноҳи) худ диҳанд, он чамоъа мардумро
 ҳисоби бад бошад ва қойи онҳо Дӯзах аст ва Дӯзах қойи бад
 аст!».**

Ояти мазкур натиҷаи амали шахси некбахт ва бадбахтро дар қиёмат баён кардааст. Барои касоне, ки ҳукми Парвардигорашонро қабул карданд, яъне ягонагии Ёро тасдиқ карданд ва ба гуфтаҳои пайғамбарон бовар карда амал намуданд, подоши нек, натиҷаи судманду саодати хуб ваъда шуда аст. Ҳисоби чунин шахс осон гирифта шуда бо дохил шудан ба Ҷаннат мукофотонида мешавад. Аммо бар сари касоне, ки ҳукми Парвардигорро қабул накарданд, рӯзи қиёмат азоби бузург меояд. Агар ҳамаи ончӣ, ки аз молу сарват дар дунё ҳаст, дар ихтиёрашон бошад, ва боз мисли он дошта бошанд ва хоҳанд, ки барои халосии худ ҳамаи онҳоро фидо кунанду худро наҷот диҳанд, лекин ҳайҳот аз онҳо пазируфта намешавад. Илова бар ин, аз онҳо ҳисоботи баду дақиқ гирифта мешавад ва ягон гуноҳи онҳо бахшида намешавад. Қои чунин афрод Қаҳаннам (Дӯзах) аст. Қаҳаннам бисёр қои баду нохуш аст. Мазмуни ояти 8-уми сураи «Талоқ» ва ояти 8-уми сураи «Иншиқоқ» ба мазмуни ояти мазкур шабоҳат дорад.

Дар оятҳои зер сифати шахси муъмин ва сифати шахсе, ки аз доираи имон хориҷ аст, баён мешавад.

﴿ أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَىٰ إِنَّمَا

يَتَذَكَّرُ أُولَٰئِكَ أَلَّا يَلْبَسَ ﴿١٩﴾

✽ **А-фа ма-й яъламу аннам̃ унзила илайка ми-р Раббика-л-ҳаққу ка ман ҳува аъм̃. Иннам̃ ятазақкару улу-л-алб̃б.19.**

19. Пас, оё касе ки медонад он чӣ ба сӯйи ту аз ҷониби Парвардигорат фурӯ фиристода шуд ҳақ аст, ҳаммонанди касе бошад, ки вай нобино аст? Ин аст, ҷуз ин нест, ки танҳо соҳибони хирад андеша мекунанду панд мегиранд -

Ояти мазкур маънои ояти қаблиро пурра сохта, бо саволи инкорӣ гуфтааст, ки оё касе, ки чизи (Қуръони) аз тарафи Парвардигор барои Ту (с) нозилшударо ҳақ медонаду тасдиқ дорад, бо касе, ки нобино аст, яъне чашми дилаш кӯр аст ва ҳақиқатро намефаҳмад, монанд аст? Ҳаргиз! Дар ояти мазкур ишора бар он аст, ки ин Қуръоне, ки ба Расулulloҳ (с) нозил шудааст, ҳақ аст ва ба ҳеҷ вачҳ имкон надорад, ки онро нодида гирифт. Магар чашми дили инсоне, ки билкул аз кор афтода бошад, онро нодида мегирад. Оё имкон дорад, ки чашми солим Офтобро бинаду инкор кунад ва гӯяд, ки Офтоб гуфтани чиз нест? Ҳол он ки бузургӣ ва нури Қуръони карим беқиёсу беандоза аст, аз Офтоб ҳам равшантар аст. Оре! Аз ин гуфтаҳо танҳо касоне панд мегиранд, ки соҳиби хиради солиманд. Касоне, ки ақли расо надоранд, аз Қуръону гуфтаҳои Расулulloҳ(с) баҳра намебаранд, онҳо мисли шахси нобиноанд, ки рӯшноӣ ва торикӣ барои онҳо яксон аст.

Хулоса, ҳеҷ вақт шахси муъмин бо шахси бедин баробар нест. Ҳеҷ соҳиби басират ҳукм намекунад, ки шахси кӯре, ки дар торикӣ ба ҳар тараф дасту по мезанад, бо шахсе, ки чашми сару чашми дилаш биноист ва аз рӯшноии нури ҳақ истифода мекунад, баробар бошад.

Ояти зер сифати шахсони хирадмандро чунин баён кардааст:

﴿ الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ ﴿٢٠﴾

Ал-лазӣна йуфӯна би ъаҳдиллаҳи ва л̃я янқузуна-л-миш̃ақ.20.

20. ононе, ки ба аҳди Худо вафо мекунад ва он аҳдро намешикананд -

Соҳибхирадони комил шахсоне ҳастанд, ки ба аҳди илоҳӣ вафо мекунад. Онҳо паймонеро, ки рӯзи «мисоқ» баста буданд, намешикананд. Агар миёни худ ва дигарон, бо номи Худо қасам хӯрда, аҳду паймон баста бошанд, онро ҳам намешикананду вафо мекунад. Ё ҳар чиро бар худ назр, ё воҷиб, ё ваъда карда бошанд, ба он хилоф намекунад. Ҳамчунин аст қоидаи амал ба паймонхӯе, ки байни банда ва Худо (қ) ва байни банда ва банда баста мешаванд.

Хулоса, нахустин сифати аҳли хиради комил, вафо ба аҳд аст. Сифати дигари аҳли хирадро ояти зер чунин баён кардааст:

وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ

وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ ﴿٢٠﴾

Ва-л-лазӣна ясилӯна мӓ амараллоҳу биҳӣ ай йӯсала ва яхшавна Раббаҳум ва яхофӯна сӯа-л-ҳисаб. 21.

21. ва ононе, ки он чӣ Худо ба васли он фармудааст, мепайванданд ва аз Парвардигори хеш метарсанд ва аз бадиӣ ҳисоб меандешанд-

Сифати дувуми аҳли хиради комил он аст, ки пойбанди амри Худост, зеро Худованд фармудааст, ки пайванди хешутаборӣ бояд доимо ҳифз шавад. Аз ин рӯ, ба хешовандон ҳамеша силаи раҳмро (рафтуомадро) барқарор медоранду ба онҳо кӯмак мерасонанд. Имонро бо амали солеҳ як ҷо ҷамъ намуда ба муҳтоҷон раҳму шафқат нишон медиҳанд. Сифати севуми аҳли хиради комил он аст, ки ҳамеша аз Аллоҳ (қ) метарсанд ва аз он рӯзе, ки аз амалҳо зарра-зарра ҳисоб гирифта мешавад (ҳоли ман чӣ мешуда бошад гуён), меандешанду аз бадиӣ ҳисоб дар ҳаросанд.

Дар бораи тарс аз Худо дар сураи «Фотир» ояти 28-ум омадааст, ки аз байни бандагони Худованд танҳо олимони аз Худо тарс доранд, ки сифати чаҳоруми аҳли хирад аст. Сифатҳои аҳли хиради комил дар ояти зер идома дошта, мукофоти онҳо низ таъин шудааст:

وَالَّذِينَ صَبَرُوا أَبْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا
رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَٰئِكَ هُم

عُقَبَى الدَّارِ

**Ва-л-лаз'ина сабарубтиғба вачҳи Раббиҳим ва ақому-с-салāта
ва а'нфақу мим мā разакнāхум сирра-в ва ъалāнията-в ва
ядрауна би-л ҳасанати-с-саййиата улāика лаҳум
ъуқба-д-дār.22.**

**22. ва ононе, ки барои талаби ризои Парвардигори хеш сабр
карданд ва намозро барпо доштанд ва аз он чӣ рӯзӣ додем онҳоро,
пинҳон ва ошкор харч карданд ва бадиро ба некӣ нест мекунад,
подоши саройи охират хоси онҳо бошад -**

Панҷумин сифати аҳли хиради комил он аст, ки дар баробари тамоми мушкilotҳо ва мусибатҳо; чӣ ҳангоми ибодат бошад ё тарки гуноҳ ё ҳангоми мубориза бо зулму фасод бошад, барои ҷалби ризои Парвардигор сабр мекунад. Ҳатто дар баробари нозу неъматӣ бешумор ба ғуруру мастӣ дода нашудан ҳам сабр аст. Дар мусибатҳо, ранҷҳои дунё, аз тоату ибодат рӯй натофта, ба сӯи гуноҳ майл накардан, ба шарте сабр ҳисобида мешавад, ки он фақат барои ризоии Аллоҳ таоло бошад. Агар моли дунё инсонро тарк кунад, ё маҷбур гардаду ба ғайр аз сабр дигар чорае надошта бошад, чун дар ин ҳолат нияти ризои Худо нест, он сабр ҳисобида намешавад. Сабр он аст, ки ба кардани кори гуноҳ қодир аст, аммо аз рӯйи тарс аз Худо даст ба гуноҳ наметезад. Ё ба интиқом гирифтани қодир аст, аммо афв мекунад, ба гирифтани моли ҳаром, ё ҳаққи кас, ё ришва қодир аст, ё ба резонидани обрӯи кас, тухмат, бӯхтон ва ғайра қодир аст. Аммо аз тарси Худо даст ба чунин корҳо наметезад, ин аст сабр. Сифати шашуми аҳли хиради комил он аст, ки ҳар рӯз пайванди худро бо Худо нав сохта, намозҳоро сари вақт мегузорад. Агар намоз намози ҳақиқӣ хос барои ризои Худо хонда шавад, дар сарнавишти инсон нақши муассире мегузорад. Оре! Яке аз баракат ва таъсири намоз он аст, ки инсон бо Холиқи худ дар розу ниёз шуда, ба ёди бузургии Парвардигор дар пайи иҷрои масъулиятҳои хеш мешавад. Бо шарофати намоз гарду

ғубор ва зангори гуноҳҳои дар байни ду намоз воқеъшудаи худро метавон шуст.

Ҳафтумин сифати аҳли хиради комил он аст, ки аз он ризқу рӯзие, ки Худованд ба ӯ додаст, пинҳон ё ошкор дар роҳи ризои Худо садақа медиҳад. Дар ин оят нафақа кардан ҳамрадифи намоз омадааст. Ин тарзи баён танҳо ҳамин оят нест. Балки дар чандин оятҳои дигар намозро бо закот ҳамрадиф дидан мумкин.

Муфасссирон гуфтаанд: «Ҳамрадиф омадани онҳо ишора ба он аст, ки бо хондани намоз инсон метавонад ба Парвардигори худ бипайвандад ва бо додани моли закот, ё садақа пайванди худро бо халқи Худо метавонад мустаҳкам кунад».

Ҳаштумин сифати аҳли хиради комил он аст, ки бадиро бо некӣ дафъ мекунад. Яъне касе бо ӯ бадӣ карда бошад, бо хубӣ ва бо некӣ бо вай муомила мекунад. Агар амали бадеро анҷом дода бошад, бо амали солеҳ ва бо тавба онро пок мекунад. Зеро Расулulloҳ (с) ба Муоз ибни Ҷабал гуфтанд: «Ҳангоме ки кори бадеро анҷом додӣ, дарҳол дар канори он кори хуберо анҷом деҳ, ки онро маҳв кунад».

Хулоса, касоне, ки дорои ин ҳашт сифатанд, гурӯҳе ҳастанд, ки наҷотёфта ва некию пирӯзии сарои охират (Биҳишт) аз онӣ онҳост. Ин сифатҳои некро баъзе оламон ба ҳашт дарвозаи Ҷаннат монанд кардаанд. Валлоҳу аълам.

جَنَّتْ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ

وَذُرِّيَّتِهِمُ وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ﴿٢٣﴾

Ҷаннату ʼадни-й ҷаҳулӯнаҳа ва маъ салаҳа мин абъаихим ва азвҷиҳим ва зуррийъаихим. Ва-л малъикату ҷаҳулӯна ʼалайҳим-м мин кулли бāб. 23.

23. ба бозҳои ҳамеша (поянда) дароянд ва ҳар кӣ некӯӣ карда бошад аз падарони онҳо ва занони онҳо ва авлоди онҳо низ он ҷо дароянд ва бар онҳо аз ҳар дарвоза фариштагон медароянд (ва меғӯянд:)

سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٤﴾

Салāмун ʼалайкум би маъ сабартум. Фа ниъма уқба-д дār.24.

24. «Салом бар шумо, ба сабаби он чӣ сабр кардаед, пас, чӣ нек аст подошии ин сарой!».

Оятҳои мазкур сифати сарои нақӯи охиратро баён карда гуфтаанд, ки “*Ъуқбад-дор*” (оқибати нек) ин ҳамон Ҷаннатҳои ҷовидонанд, ки ҳам худашон воридаи онҳо мешаванд ва ҳам барои гиromидошти онҳо модару падар ва ҳамсару фарзандони солаҳи онҳо низ ҳамроҳшон дохил мешаванд. Иқоматгоҳашон дар он Ҷаннатҳо доимӣ буда, аз он ҷо ҳаргиз кӯчонида намешаванд. Илова бар ин, барои тақмилу бузургдошти ин неъматҳо аз ҳар дари Биҳишт фариштагон медароянд ва ба онҳо ба хотири иҷрои масъулиятҳо ва бардошти саҳтиҳо ва дар мусибатҳои дунё сабр карданашон, меғӯянд, ки *салом бар шумо!* Ҳоло шумо аз тамоми офатҳо дар амонед. Шумо дар ин ҷо (Биҳишт) дар ниҳояти амният ва оромиш хоҳед буд. Дар ин ҷо на ҷанг ҳасту на низоъ, на куштанасти на даъво ва на парешонхотирӣ. Барои шахсони босабр Биҳишт чӣ диёри нек ва чӣ ҷои ҳузури ҷону хуб аст.

Хулоса, макони бозгашти аҳли хиради комил Ҷаннатҳои «адн» (ҳамешагӣ) буда, ҳатто фариштаҳо, ҳам ҳаваси онҳоро меҳӯранд. Дар ҳадис омадааст, ки Расулulloҳ(с) сари ҳар сол ба зиёрати қабри шаҳидон мерафтанд ва ба онҳо хитоб намуда ояти 24-ро меҳонданд. Ҳазрати Абӯбакр, Умар, Усмон (разияллоҳу анҳум) ин амали Расулulloҳро (с) идома медоданд. Ҳоли касоне, ки ақлашонро кор намефармоянд, акси ҳоли шахсонест, ки сифаташон дар ояти қаблӣ гузашт.

وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ

اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوَصَّلَ وَيُفْسَدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ

سُوءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾

Ва-л-лазӣна янқузӯна ӯаҳдаллоҳи миъ баъди миъсақиҳи ва яқтаъӯна ма амараллоҳу биҳӣ ай йӯсала ва юфсидуна фи-л-арзи уләика лаҳуму-л-лаънату ва лаҳум сӯу-д-дәр.25.

25. Ва ононе, ки аҳди Худоро баъд аз устувор кардани он мешикананд ва он чиро, ки Худо ба пайванд кардани он фармуда

**аст, қатъ мекунад ва дар Замин фасод мекунад, онҳорост
лаънат ва онҳорост сарои бад.**

Баъд аз баёни ҳашт сифати инсонҳои суадо (некбахтҳо), дар ояти мазкур сифатҳои инсонҳои ашқӣё (бадбахтҳо)-и кӯрдил, ки дидаву дониста ҳукмҳои Худовандро қабул намекунад, баён мегардад.

Инсонҳои бадбахту кӯрдил, касоне мебошанд, ки баъди бо Худои мутаъол аҳди маҳкам бастан он аҳдро мешикананд, пайвандҳои хешутаборӣ (силаи раҳм)-ро, ки барқарор доштани онро Худованд фармон додааст, қатъ мекунад ва дар рӯи замин даст ба фасодкорӣ мезананд, лаънату ҷазои сарои бадӣ муҳайёшуда (Ҷаҳаннам) аз они онҳост.

Хулоса, сифатҳои шахсони бадбахт се намуданд.

1. Шикастани аҳду паймонҳои бо Худованд басташуда. Ин аҳдҳо иборатанд, аз аҳди рӯзи «мисоқ» ва аҳдҳо оид ба амал кардан ба ҳукмҳои шариат.

2. Қатъи робита бо Худо, бо роҳбарони динӣ, бо мардум ва бо хешовандон.

3. Фасодкорӣ дар рӯи замин, яъне қатлу ғорат, дуздиву риш-вахӯрӣ, тухмату бӯхтон, зулму бедодгарӣ, зинокориву шаробнӯшӣ, поймол намудани ҳуқуқи мардум, беваю бечорагон, ятиму сағир, ҳамсоғон, сӯиистифода аз мансаб, банд кардани роҳҳои мардумгузар, мардумфиребӣ, резонидани обрӯи мардум, ба тозагии манзил, ҷойҳои ҷамъиятӣ риоя накардан, дурӯғӯӣ, сари вақт напардохтани қарз, аз тарозу ва ченакҳо задан ва амсоли онҳо.

اللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ۚ وَفَرِحُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَا

الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ اِلَّا مَتَعٌ ﴿٦٦﴾

**Аллоҳу ябсуту-р-ризқа лима-й яшъу ва яқдир. Ва фариҳу
би-л-ҳайъати-д-дунйа ва ма-л-ҳайъату-д-дунйа фи-л-
аҳирати иллā матāъ. 26.**

**26. Аллоҳ рӯзиро барои ҳар касе, ки хоҳад, кушода месозад ва
танг мекунад. Ва кофирон ба зиндагии дунё шод шуданд ва
зиндагонии дунё нисбати охират, ба гайри матоъи ҳақир чизи
дигаре нест.**

Меъёри мартабаи инсон назди Худованд сарватмандӣ ё бесарватӣ нест. Некбахтӣ ва бадбахтӣ бо боигарӣ муайян

намешавад, зеро дар ин оят ба таври умум омадааст, ки ризқу рӯзии ҳар касеро, ки Худо бихоҳад васеъ ва касеро хоҳад, танг мегардонад. Худованд ба шахсе, ки аз доираи ислом берун бошад, метавонад кушоиш диҳад ва шахси муъминро барои имтиҳон тангдаст гардонад. Бинобар ин, фарохризқӣ далели ҳурмату бузургвории инсон ва тангризқӣ далели хор будани инсон назди Худованд нест. Касоне, ки аз Ислом ғофил монда, аз неъматҳои абадии охират баҳрае надоранд, барои ба даст овардани дунёи фонӣ (нестшаванда) шод мешаванд. Ҳол он ки зиндагонии ин дунё бо тамоми зарқу барқаш дар баробари ҳаёти охират андак ва беарзиш аст. Дар ҳадис омадааст, ки Расулуллоҳ (с) бо ангушти саббобаи худ ишора карда гуфтаанд: **“Дунё дар баробари охират монанди он аст, ки яке аз шумо ангушти худро ба дарё фуру мебаред ва ба он менигаред, ки дар баробари оби дарё чӣ миқдор обро берун овардааст?”** (Имом Муслим).

Хулоса, оқилро нашоёд, ки фониро ба боқӣ муқаддам дорад. Ҳақиқат он аст, ки дунё киштгоҳи охират аст. Мақсад лаззатбардорӣ нест. Аз матоъи дунё чун саҳобагон тавре бархурдор бояд шуд, ки василаи комёбии охират гардад.

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ

يُضِلُّ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَن أُنَابَ

Ва яқулу-л-лазӣна кафару лав лā унзила ъалайҳи āяту-м ми-р-Раббиҳ. Қул инналлоҳа юзиллу ма-й яшāу ва яҳдӣ илайҳи ман анāб. 27.

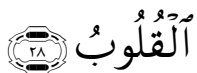
27. Ва касоне, ки кофиранд, мегӯянд: «Чаро бар Пайғамбар нишонае аз ҷониби Парвардигори ӯ фуруд оварда нашуд?». Бигӯ: «Харойина, Худо ҳар киро хоҳад, гумроҳ мекунад ва ҳар киро, ки ба сӯи Вай ручӯъ кунад, ҳидоят мекунад» -

Ояти мазкур бори дигар аз даъвати Пайғамбар (с) ва аз эроди мункирон хабар дод фармудааст, ки кофирон агарчи борҳо муъҷизаҳои Пайғамбар(с)-ро диданд, онҳоро нокифоя ҳисобида, боз гуфтанд, ки чаро муъҷизае аз сӯи Парвардигор ба он шахсе, ки даъвои пайғамбарӣ дорад, нозил намешавад? Ҳол он ки ҳар пайғамбар барои исботи пайғамбари барҳақ будани худ якчанд муъҷиза нишон додааст. Муҳаммад(с) ҳам якчанд муъҷиза нишон дода буд, лекин мушрикони онҳоро нодида гирифтанд, бо баҳона

боз муъҷизаи дигар талаб карда, ба ӯ (с) гуфтанд, ки чаро кӯҳҳои Маккаро ҳамвор намекуни, то замини кишту кори мо васеъ шавад? Чаро чашмаҳоро ҷорӣ намесозӣ? Ва монанди инҳоро аз Расулulloҳ (с) талаб мекарданд. Онҳо талаб мекарданд, ки муъҷизаҳо мувофиқи майли хоҳири онҳо иҷро шавад. Дар ҳоле ки Қуръони карим бузургтарин муъҷизаи илоҳист, агар эътироф мекарданд, ин барои онҳо кифоя буд. Лекин он камхирадон намедонистанд, ки вазифаи аввалиндараҷаи пайғамбарон таблиғи таълим ва аз азоби Худо ҳушдор додани мардум аст. Муъҷиза нишон додан вобаста бо фармони Худо ба миқдоре, ки зарурат дорад, анҷом мегирад. Худованд дар посухи онҳо дар давоми ин оят ва оятҳои баъдӣ ба Пайғамбари Худ (с) фармуд, ки ба онҳо бигӯ, ки Худованд ҳар киро хоҳад, гумроҳ мекунад, (мисли шумо) ва ҳар касе, ки ба сӯи Худо бо даст кашидан аз гуноҳ ва бо тавба бозгардад, сазовори ҳидояташ мегардонад. Оре! Дидани муъҷизаҳо дар ҳидоят ёфтани, ё гумроҳи гаштани ҳеҷ таъсире надорад. Зеро ҳидоят гуноҳро дар ихтиёри Худост. Касеро сазовори ҳидоят донад, ҳидоят мекунад. Агар дидани муъҷиза сабаби ҳидоят мешуд, Абӯлаҳаб Абӯҷаҳл ва амсоли онҳо, ки чашми дилашон кӯр буд, ақли худро кор фармуда натавонистанд, муъҷизаи бисёреро диданд, аммо имон наоварданд ва дар ҳолати мушрик будан аз олам гузаштанд. Пас, кадом шахсон шоистаи роҳи ҳидоят ва ба сӯи Худо бозгаштагонанд?

Ояти зер посухи ин савол ва тақмили мазмуни ояти қаблист:

الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ

Ал-лазӣна аману ва таṭмаинну қулубуҳум би зикриллāх. Алā би зикриллāҳи таṭмаинну-л-қулуб.28.

28. ононе, ки имон оварданд, дилҳои онҳо бо ёди Худо ором меёбад. Огоҳ шав: хос бо ёди Худо дилҳо ором меёбанд.

Касоне, ки имон оварданд ва бо тавбаву надомат ба сӯи Худо бозгаштанд, худро сазовори ҳидояти Худованд гардониданд, ба зикри Худованд, хусусан бо гузоридани намозу бо тиловати Қуръон ва бо тафаккур дар маънои оятҳои он дилҳояшон аз ҳар гуна васвасаҳо ором меёбад ва ҳар гуна ваҳшату изтиробии дунявӣ аз андешаҳояшон чунон дур мешавад, ки ин гуна оромиро бо ба даст овардани сарват, ҳукумат ва мансаб дарёфт карда намешавад.

Баръакс, ин ҳама молу сарват сабаби ранҷи хоҳири инсон мегарданд.

Хулоса, имоновардагон касоне ҳастанд, ки Худованд онҳоро ба сӯи худ ва ба роҳи рост ҳидоят кардааст. Дар ҷумлаи дувум Худованд қоидаи умумиро баён карда, фармудааст, ки огоҳ бош, фақат бо зикри Худо (намоз хондан, тиловати Қуръон, тасбеҳ, тақбир, таҳмид в.ғ.), ё шунидани онҳо аз касе, дилҳо оромиш меёбанд. Муъминон барои барҳақ донишани Пайғамбар(с) нузули Қуръонро кофӣ медонанд. Дигар амалҳои дунёвӣ дар дили онҳо чандон оромиро намеорад.

Ояти зер ин маъноро идома медиҳад:

الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَىٰ لَهُمْ وَحُسْنُ مَآبٍ ﴿٢٩﴾

Ал-лазӣна аману ва ʔамилу-с-солиҳоти туба лаҳум ва ҳусну мааб. 29.

29. Ононе, ки имон оварданд ва корҳои нек карданд, онҳоро ҳолати хуш ва ҷойгоҳи хуб бошад.

Ояти мазкур маънои ояти қаблро такмил сохта, дар он Худованд аҳли имонро мужда дода гуфтааст, ки касоне, ки имон оварданд, дар баробари имон оварданашон амалҳои солеҳро анҷом додаанд, хуш ба ҳолашон. Беҳтарин ҷои бозгашт ва беҳтарин ҷои зиндагонӣ, яъне Биҳишт аз онҳо аст. Дар Ҷаннат дарахтест, ки номи он низ «Тубо» аст. Дар ҳадиси шариф омадааст: **“Дар Биҳишт чизҳоест, ки онҳоро на чашме дида ва на гӯше шунида ва на дар қалби ҳеҷ башаре фикри он гузаштааст.”** Дар ҳадиси дигаре бо ривояти Саҳл ибни Саъд (р) омадааст, ки Расулulloҳ (с) фармудаанд: **«Тубо» дарахтест дар Биҳишт, ки шахси савора зери сояи он сад сол роҳ меравад, аммо ҳанӯз онро (сояро) наметавонад тай кунад».**

Аммо касоне, ки дар ҳолати кофӣ боқӣ мемонанд ва аз Расулulloҳ (с) ҳар навъ муъҷизаҳо талаб мекунанд, бояд бидонанд, ки:

كَذَٰلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ لِّتَتْلُوَ عَلَيْهِمُ
الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ ۚ قُلْ هُوَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا

هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾

Казāлика арсалнāка фӣ умматин қад халат мин қаблиҳā умаму-л ли татлува ъалайҳиму-л-лазӣ авҳайнā илайка ва ҳум якфуруна би-р-Раҳмāн. Қул Ҳува Раббӣ лā илāҳа иллā Ҳува ъалайҳи таваккалту ва илайҳи матāб. 30.

30. Ҳамчунин, туро дар (байни) қавме фиристодем, ки пеш аз вай умматҳои бисёр гузаштаанд, то ту бар онҳо он чиро, ки ба ту дастур додем, тиловат кунӣ ва онҳо ба Раҳмон (Аллоҳ) куфр меварзанд. Бигӯ: «Ў Парвардигори ман аст, ҳеҷ чиз ба ҷуз Ў сазовори ибодат нест, бар Вай таваккул кардам ва бозгашти ман ба сӯйи Ўст».

Худованд дар ин оят ба Расули Худ (с) гуфтааст, ки чуноне ки туро дар ин уммат фиристодем ва он чиро, ки барои ту ваҳй фиристодем, ба онҳо тиловат мекунӣ, ҳамчунин барои умматҳои гузаштае, ки ба Худо бовар надоштанд, пайғамбаронро инкор мекарданд, расулҳои худро фиристода будем. Онҳо бо сабаби бовар накардан ба гуфтаҳои пайғамбаронашон гирифтори балоҳо шуданд. Ту низ ба қавми худ фаҳмон ва онҳоро ҳушдор деҳ, ки ҷазои дурӯғҳисобандагони ту аз ҷазои дурӯғҳисобандагони пайғамбарони пешин саҳттар аст. Дар «Саҳеҳ»-и Бухорӣ бо ривояти Қатода (р) дар бораи сулҳи Ҳудайбия ривояте ҳаст, ки дар ин ҷо барои фаҳмо шудани маънои ояти мазкур порчае аз он қиссаро мухтасаран меорем. Соли шашуми ҳиҷрат Расулulloҳ (с) ҳамроҳи саҳобагон ба қасди адои ҳаҷи умра Мадинаро тарк намуда, ба Ҳудайбия гуфтани макон расиданд. Мушрикони Макка монеъи онҳо шуданд. Хулоса, қарори тарафайн он шуд, ки бояд байни Расулulloҳ (с) ва мушрикон сулҳнома имзо шавад. Дар он асно Расулulloҳ (с) ба котиби худ фармуд, бинавис: «Бисмиллоҳир раҳмонир раҳим»... Вакили мушрикон (Саҳл ибни Амр) он ҷо ҳузур дошт, чун исми Раҳмонро шунид, инкор карда гуфт: «Мо Раҳмонро намешиносем. Танҳо як раҳмон дорем ў дар Ямома аст. (мақсадашон Мусайламаи Каззоб буд, ки даъвои пайғамбарӣ дошт)». Ў гуфт: «Ба ҷои Раҳмон (ҳамон гуна ки дар замони ҷоҳилият одат доштанд) Бисмикаллоҳумма бинависед. Пайғамбар(с) фармуд: **«Бинавис ин сулҳнома аст аз Муҳаммад Расулulloҳ (с)»**... Саҳл гуфт: «Агар мо медонистем, ки ту Расули Худо ҳастӣ, мо бо ту ҷанг намекардем ва аз вуруди Макка шуморо манъ намесохтем. Муҳолифати мо бо ту дар ҳамин масъала аст.

Ба ивази ин калима бинависед, ки ин сулҳномаи Муҳаммад ибни Абдуллоҳ аст.” Саҳобагон тезу тунд шуданд. Расулуллоҳ (с) онҳоро ором сохт. Ба котиби худ фармон дод он чӣ онҳо мехоҳанд, онро бинависед (то охири қисса). Ҳамчунин дар ояти 60-уми сураи «Фурқон» омадааст, ки чун Расулуллоҳ(с) барои сачда кардани Раҳмон даъваташон кард, мушрикон гуфтанд: «Мо Раҳмонро намешиносем».

Хулоса, мушрикон ба яке аз исмҳои Парвардигор, ки Раҳмон аст ва маънояш раҳмати ӯ ҳамагонро, чи муъмин, чи кофиру мушрик, чи габру тарсоро фаро гирифтааст, куфр варзиданд. Дар «Саҳеҳ»-и Муслим аз Абдуллоҳ ибни Амр омадааст, ки Расулуллоҳ(с) гуфтанд: **«Беҳтарини номҳо назди Аллоҳ таоло Абдуллоҳ ва Абдурраҳмон ҳастанд».**

Дар баробари саркашии мушрикон Худованд Расулуллоҳ(с)-ро фармуд, ки ба мушрикон бигӯ, ки ба Он Зоте, ки исми ӯ Раҳмону Раҳим асту шумо ба ӯ кофир шудед, ман имон дорам. Эътироф мекунам, ки ӯ Парвардигор ва маъбуди ман аст, ғайри ӯ дигар маъбуди барҳаққу сазовори парастии нест. Ман дар ҷамъи корхоям ба сӯи Зоте, ки яке аз исмҳои Раҳмон асту бозгаштам ба сӯи ӯст ва ин мартабаро ғайри ӯ ҳеҷ Зоте соҳиб нест, таваккул дорам.

Дар ояти мазкур аз тиловати Қуръон сухан рафт. Ояти зер сифати Қуръони каримро баён мекунад:

وَلَوْ أَنَّ قُرَّاءَنَا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كَلِمَ بِهِ
الْمَوْتُ بَلِ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا ۖ أَفَلَمْ يَأْتِ الْذِينَ ءَامَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ
اللَّهُ لَهْدَى النَّاسَ جَمِيعًا ۖ وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا
قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِّن دَارِهِمْ حَتَّى يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ

الْمِيعَادَ

Ва лав анна Қур-āнан суййират биҳи-л-ҷибāлу ав қуттӣтиъат биҳи-л-арзӯ ав куллима биҳи-л-мавтā. Бал-л лиллāҳи-л амру ҷамӣъā. А-фалам яй-аси-л-лазӣна āманӯ

**ал лав яш'ауллоҳу ла ҳада-н-нāса ҷам'и'ā. Ва лā язāлу-л
лаз'ина кафару тус'ибухум би мā сана'у қори'атун ав
таҳуллу қар'ба-м ми'н дāриҳим ҳаттā яътия ваъдуллоҳ.
Инналлоҳа лā юхлифу-л-ми'яād. 31.**

31. Ва агар Қуръоне мебуд, ки ба сабаби он кӯҳҳо равон карда мешуданд ё аз он Замин пора-пора мешуд, ё аз он мурдагон ба сухан оварда мешуданд, (имон намеоварданд). Балки Худойрост кори ҳама як ҷо. Оё муъминон надонистанд, ки агар Худо меҳост, ҳама мардумро як ҷо роҳ менамуд? Ва ононе, ки мункир шуданд, ба сабаби он чӣ карданд, ҳамеша онҳоро садама бирасад ё наздик аст, ки ба хонаҳояшон он уқубат фурӯ меояд, то вақте ки ваъдаи Худо бирасад. Ҳаройина, Худо ваъдаи хешро хилоф намекунад.

Сабаби нузули ин оятро муфасссирон соҳиби тафсири «Бағавӣ» ва соҳиби «Анвору-л-Қуръон» ва «Маорифу-л-Қуръон» ва дигарон аз Ибни Аббос (р) чунин ривоят кардаанд: «Мушрикони Макка, ба хусус Абӯҷаҳл ва Ибни Умайя ва якчанд нафарони дигар рӯзе пушти девори Каъба нишаста маслиҳат ораста, имон овардани худро муқайяд сохта гуфтанд: “Агар Муҳаммад ба саволҳои мо посух диҳад ва он чиро, ки аз ӯ мехоҳем, иҷро карда тавонад, мо имон меорем.” Беҳабар аз он, ки, агар иродаи Худованд набошад, қайду шарти онҳо барои имон овардан нокифоя аст. Хулоса, барои посух гирифтани ба се савол назди Расулulloҳ (с) Ибни Умайяро фиристоданд. Дар оғоз ӯ гуфт: “Агар ту меҳоҷӣ, ки қавм туро ба унвони Расули Худо бипазиранд ва пайрави ту бошанд, агар ба василаи Қуръоне, ки ту онро муъҷиза ва сухани Аллоҳ медонӣ, чанд дархости моро анҷом диҳӣ, мо исломро қабул хоҳем кард:

1. Сарзамини шаҳри Макка бисёр танг аст. Аз ҳар тараф дар муҳосираи кӯҳҳо қарор гирифтааст. На зироате корида ва на боғеро обод карда мешавад. Ту бо муъҷизаи худ кӯҳҳоро дур кун, то ин ки замини Макка васеъ шавад ва мавриди киштукор қарор гирад. Зеро тибқи гуфтаи ту кӯҳҳо барои Довуд(а) мусаххар гардонида шуда буданд. Ҳар гоҳ ӯ(а) тасбеҳ мегуфт, кӯҳҳо ба ӯ (а) ҳамсадо шуда тасбеҳ мегуфтанд. Ҳоло ту мувофиқи сухани худ дар қурб бо Худо аз Довуд (а) наздиктарӣ.

2. Хости дигари мо ин аст, ки ҳамчуноне Худованд тибқи гуфтаи ту барои Сулаймон (а) бодро мусаххар гардонида буд, ки бо ёрии он масофаҳои тӯлонии заминро дар вақти кӯтоҳ тай

мекард, ту барои мо инчунин кун, то сафари Шому Яман барои мо осон шавад.

3. Хости дигари мо ин аст, ки ҳамон гунае, ки Исо (а) мурдагонро зинда мекард, агар, ки ту аз ӯ (а) камтар набошӣ, бобокалони мо Қусайро зинда кун, то аз ӯ бипурсем, ки дини ту дини ҳақ аст ё не?”

Мазмуни ояти мазкур посухи саволҳои онҳо буда, Худованд фармудааст, ки агар ба василаи Қуръон кӯҳҳо ба ҳаракат дароянд, заминҳо қитъа-қитъа шаванд, ва дар натиҷа бо мурдагон суҳбат шавад ҳам, онҳо имон намеоранд. Агар билфарз бо иродаи Худо дар дунё сухане мебуд, ки ба сабаби хондани он кӯҳҳо ба ҳаракат медаромаданд, ё замин пора-пора мешуд, ё аз тарси Худо аз он чашмаҳо ҷорӣ мешуд, ё хонандаи он бо осонӣ масофаҳои заминро мепаёмуд, ё бо шунидану қироати он мурдагон зинда мешуданду ҳамчун зиндаҳо онро мефаҳмиданд, ҳамин Қуръон буд.

Зеро муъҷизае, ки дар дилҳо ва равонҳо аз Қуръон дида таъсирноктар бошад, то ҳол нозил нашудааст. Ҳол он ки агар Худованд Қуръонро бар кӯҳҳо фуруд меоварду онҳоро мисли инсон мукаллаф месохт, яқинан он кӯҳҳо аз тарси Худо фурутану пора-пора мешуданд. Агар имон овардани мушрикон вобаста ба иҷро шудани дархостҳои онҳо мебуд, имони онҳо маҷбурӣ мешуд на ихтиёрӣ. Дигар ин ки дунё ҷои имтиҳон аст. Агар имон овардани мушрикон бо сабаби баровардани дархостҳои онҳо мешуд, барои имтиҳон маъное боқӣ наменомд ва имони чунин шахсон чандон қадре ҳам намендошт. Он саволкунандаҳо баҳона меҷустанд. Агар толиби ҳақиқат мебуданд, чандин муъҷизаҳои Пайғамбар(с)-ро дида буданд, барои имон овардани онҳо ҳамон кифоя буд. Ҳоло иҷроиши ҳама корҳо дар ихтиёри иродаи Худост. Маслиҳату раванди оламро ӯ худ медонад.

Агар дар имон овардани онҳо ягон некие мебуд, яқинан ба посухи саволҳои онҳо Расулуллоҳ(с)-ро қодир мегардонд. Вақте ки саҳобагонӣ кириш дархости мушрикони Маккаро шуниданд, орзу карданд, ки агар хоҳиши онҳо дар дидани муъҷиза бароварда мешуд, Исломи пеш мерафт.

Қисми ояти мазкур посухи орзуҳои онҳо буда, дар он Худованд ба саҳобагон бо забони Пайғамбари Худ (с) гуфт, ки аҳли имон медонанд, агар Аллоҳ мехост, онҳоро ҳидоят мекард ва ғайр аз мусалмон шудан дигар чорае намендоштанд. Муъминон баҳонаҷӯӣ ва гарданкашии мушриконро диданд, ҳилакорихои онҳоро фаҳмиданд, боз ҳам маънос нашуда умеддоранд, ки онҳо имон меоранд? Тақозои ҳикмати Парвардигор он будааст, ки ҳар

кас дар имон овардан ва наовардан маҷбур набудааст, балки ихтиёри ҷузъӣ доштааст.

Сипас, дар давоми оят барои ҳушдори мушрикон Худованд гуфтааст, ки касоне дар ин дунё куфрро интиҳоб мекунанд, сазовори онанд, ки ҳар замон бар сарашон (чуноне ки бар аҳли Макка гоҳо қаҳатӣ, гоҳо шикаст дар ҷангҳо, гоҳо задани барқ, ва ғайра) офату балоҳо биояд. Гоҳо чунин ҳам мешуд, ки онҳо мустақиман ба мусибат гирифтор намешуданд, балки барои ибрат гирифтанишон назди хонаҳояшон, ё шаҳру деҳаҳои атрофи онҳо ба мусибат гирифтор мешуданд, то бингаранду аз хоби ғафлат бедор шаванд. Ин силсила мусибатҳо, то ба поён расидани ваъдаи Аллоҳ (то фатҳи Макка ва мағлуб шудани онҳо) бар онҳо ҷараён доштанд. Худованд фатҳи Маккаро ба Расули Худ (с) ваъда дода буд, ваъдаи худро хилоф накард. Чун монеаҳо бартараф шуданду аз байн рафтанд, Макка фатҳ шуд, душманон мағлуб шуданд. Аксари мушриконе, ки масхаракунон барои имон овардан шартҳо пешниҳод мекарданд, ба ҳалокат расиданд.

Тасаллии Парвардигор барои Расулуллоҳ (с) дар ояти зер идома дорад:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَمَلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ

فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ

**Ва лақад-истуҳзиа би русули-м миъ қаблика фа амлайту
лил лазӣна кафару сўмма аҳазтуҳум. Фа кайфа кāна
ъикоб. 32.**

**32. Ҳаройина, пеш аз ту пайгамбаронро (низ) масхара
мекардаанд, пас, мункиронро муҳлат додем, боз онҳоро гирифтор
кардем, пас, (бубин) чӣ гуна буд уқубати Ман?**

Худованд ҳабиби Худ (с)-ро тасаллӣ дода фармудааст, ки агар мушрикон аз рӯйи масхарасозӣ ҳар кадом бо майли хотири худ муъҷизаҳо талаб кунанд ҳам, андӯҳгин мабош, зеро ин кори нав нест. Агар таърихи пайгамбароне, ки пеш аз ту гузаштаанд, варақ зада шавад, маълум мегардад, ки онҳо низ мавриди тамасхур қарор гирифтаанд. На танҳо ту (с) ҳастӣ, ки ба истеҳзои мушрикон рӯ ба рӯ шудаӣ! Аз ин, ки онҳо ту (с)-ро ва дини ту (с)-ро масхара мекунанду осебе ба онҳо намерасад, ноумед машав. Зеро одати Мо ин аст, ки дар ин дунё ҳамаро фавран ҷазо намедихем.

Андаке онҳоро муҳлат медиҳем, шояд ки онҳо бедор шаванд. Агар дар ин муддат онҳо саркашӣ ва куфру тугъи худро зиёд кунанду лутфи ҳақро нодида бигиранд, бо қаҳри Худо онҳоро фаро мегирему ба ҷазову сазо мерасонем.

Онҳо ба диёри қавмҳои ҳалокшуда раванду бинанд, ки баъди муҳлатҳои додашуда ҷазои Мо бар он истеҳзо-кунандагони пайғамбарон чӣ гуна будааст. Такрори чунин сарнавишт барои кофирони баъдӣ ҳам барои Мо душвор нест.

Ҳоло оятҳои баъдӣ масъалаи ширкро баён мекунанд:

أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۖ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ قُلْ سَمُّوهُمْ ۚ أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ ۚ أَمْ بِيْظَهْرٍ مِّنَ الْقَوْلِ ۚ بَلْ زَيْنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرَهُمْ ۚ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ ۚ وَمَنْ يُضِلِّ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ۚ

فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ۚ

А-фаман Ҳува қоимун ъалā кулли нафсӣм би ма̄ касабат. Ва ҷаъалӯ лиллāҳи шуракāа қул саммуҳум. Ам тунаббиунаҳӯ би ма̄ лā яъламу фи-л-арзӣ ам биљоҳири-м мина-л-қаёл. Бал зуййина лил лазӣна кафарӯ макруҳум ва сӯдду љани-с- сабил. Ва ма-й юзлилиллāҳу фа ма̄ лаҳӯ мин ҳад. 33.

33. Оё касе ки Ё бар ҳар шахс ва ба ҷазои он чӣ амал кардааст, ниғаҳбон бошад, (мисли бутҳост, ки онҳо беҳабаранду дорои чунин сифат нестанд?) Ва кофиронанд, ки барои Худо шариконро муқаррар карданд. Бигӯ: «Номҳо ва сифатҳои онҳоро баён кунед оё онҳо мисли Худоанд! Ё магар Худоро ба он чӣ дар Замин аст, гӯё Ё намедонад, хабар медиҳед? Ё ба суҳанҳои сарсарӣ ва бе асл (фирефта мешавед)?». Балки барои ононе ки кофир шудаанд, фиребкориҳояшон ораста шудааст ва аз роҳи Худо боздошта шудаанд. Ва ҳар киро Худо гумроҳ кунад, пас ҳеҷ раҳнамое ӯро нест.

Калимаи «қоим» маънои васеъ дорад. Парвардигор бо сифати қоимӣ ва илми худ ба ҳама чизҳо тасарруф дорад. Ҳамаи он чиро, ки махлуқҳо анҷом медиҳанд, мебинад ва медонад ва ба ҳисоб мегирад. Подошу ҷазо муқаррар мекунад. Оё Зоте, ки аз

амалҳои ҳама кас огоҳу бохабар ва ҳамаро зери тадбири Худ қарор додаст, мисли касе аст, ки ҳеҷ яке аз ин сифатҳо дар ӯ нест ва аз ҳама ҷо беҳабар аст? Бо иборати дигар: Оё Худое, ки соҳибу тадбиркунандаи аҳволи ҳама махлуқот, ризқдиҳандаву муҳлатҳоро таъинкунанда, нозиру мувоҷиби тамоми аҳвол ва аъмоли онҳо бошад, ҳаммонанди бутони бечону бешуур, ё монанди мурдагонест, ки мушрикон онҳоро мепарастанд? Ҳол он ки онҳо на чизеро нозир ҳастанд ва на тадбири амре бар ӯҳдаи онҳост. Бояд ин ҳақиқатро инсонҳо фаҳманд. Баъзе инсонҳо (кофирон) бо вучуди он, ки ҳаргиз наметавон Худованди субҳонро бо бутҳои бечон монанд сохт, барои Худо шарикон қарор доданд. Ҳоло ояти мазкур бо чандин тариқ ба мушрикон посух гуфтааст, ки эй Муҳаммад (с), ба онҳо бигӯ, ки эй касоне, ки дар баробари Худои субҳон шариконро қарор додаед, бигӯед, ки оё онҳо ном доранд, онҳо кистанд ва номҳои онҳо чист? Сифатҳои онҳоро бо сифатҳои Худо муқоиса кунед, то маълум шавад, ки онҳо мисли Худованд шоистаи ибодат ҳастанд ё не? Оё онҳо мисли Худованд холиқ, розиқ, олим, қодир, ҳаёту мамотдиҳанда ҳастанд? Оё ин сифатҳоро ба бутҳо нисбат дода мешавад? Ҳол он ки агар аз бутҳо ном бибарем, ночор: «Эй бутҳои аз сангу ҷӯб сохташудаи бечону бе ҳаракат, бе ақлу шуур ва муҳтоҷ ба ибодаткунандаҳои худ»-мегӯем. Оё ин гуна монандсозӣ кори шармовар нест? Кадом ақл иҷозат медиҳад, ки онҳо дар радифи Худованде, ки аз ин сифатҳо пок аст, қарор дода шаванд? Ин ақида саҳеҳ аст, ки илми ӯ таоло ҳамаи ҷаҳонро дарбар гирифтааст. Оё мушрикон хабар доданианд, ки дар рӯи замин ба Худо шарик мешудагӣ чизе ҳасту ӯ таоло намедонад? Дар осмон ин гуна шарикбозӣ нест. Ҳар ҷи ҳаст дар рӯи замин аст. Худованд шарикӣ худро дар рӯи замин наофаридааст.

Пас мушрикон бо кадом далел дар баробари Худои муттаол ин гуна шариконро мепарастанд? Маълум мешавад, ки мушрикон ҳақиқатро наёфта, ба суҳанҳои беаслу сарсарӣ фирефта шудаанд, ё дар чунин амал ва дар гуфтани чунин суҳанҳо ба падарҳояшон, ки қаблан ба бутпарастӣ машғул буданд, тақлид кардаанд. Оре! Агар хости Худо тақозои гумроҳ сохтани касе бошад, ҳеҷ роҳбаре ӯро ба роҳи рост ҳидоят карда наметавонад. Шахсоне, ки ҳидоят намешаванд, бадбахти дунё ва охираш буда, бо дидани муъҷизаҳои Расули Худо (с) кифоя накарда, боз муъҷизаи мувофиқи майли худро металабанд.

Ботил будани роҳи мушрикони бо ду ояти қаблӣ бо ҳуҷҷат маълум шуд. Ҳоло дар оятҳои баъдӣ барои ҳушдори онҳо далелҳои дигаре пешкаш шудааст.

هُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَقُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ

اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٣٤﴾

Лаҳум ъазāбун фи-л-ҳайāти-д-дунйā ва ла ъазāбу-л-āхирати ашаққу ва мā лаҳум-м миналлоҳи ми-в вāқ. 34.

34. Онҳоро дар зиндагони дунё азоб аст ва ҳаройина, азоби охират сахттар аст. Ва барои онҳо аз азоби Худо ҳеҷ нигоҳдорандае нест.

Ояти мазкур ишора ба он дорад, ки ҳар касе дарҳои ҳидоятро ба рӯи худ чунон бандад, ки ҳеҷ кас натавонад, ки ўро ба роҳи рост роҳнамоӣ кунад, дар ҳамин дунё ногузир ба азобҳои гуногун (ба куштан, ба асорат афтодан, чун мушрикони Макка ва дигар мусибатҳо) гирифта хоҳад шуд. Аммо барои онҳо азоби охират, албатта, сахттару абадист. Як мисол: Дар мазмуни ҳадиси шариф омадааст, ки оташи Ҷаҳаннам нисбат ба оташи дунё ҳафтод баробар сӯзонтару сахттар аст. Оё касоне, ки маҳкум ба азоби илоҳӣ шаванд, ягон дӯст ё ёрирасоне дар он рӯз меёбанд, ки дар баробари Худованд тавонанд, ки онҳоро наҷот диҳанд? Агар меёбем гӯянд, иштибоҳи калон кардаанд.

Ояти зер барои аҳли тақво (парҳез) башорат ва барои аҳли куфр ҳушдор аст:

﴿مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ أُكُلُهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ

النَّارُ﴾ ﴿٣٥﴾

✽ Маҷалу-л-Ҷаннати-л-лати' вуъида-л-муттақун. Таҷри' ми' таҳтиҳа-л-анҳār. Укулуҳā дāиму-в ва ẓиллуҳā. Тилка ъуқба-л-лаẓина-т-тақав ва ъуқба-л-кафирина-н-нār. 35.

35. Сифати Биҳиште ки ба парҳезгорон ваъда дода шудааст, чунон аст, ки аз зери он наҳрҳо чорианд, меваҳои он ҷовидон аст ва сояи он ҳамчунин. Ин аст подоши онҳое, ки (аз Худо) метарсанд. Ва ҷазои кофирон оташ аст.

Бори дигар, дар ин оят суҳан аз маъод (зинда гардонидан баъд аз миронидан) ва хусусан аз неъматҳои Биҳишт ва ҷазои дӯзахиён ба миён омада, дар аввал сифати волои тааҷҷубовари Биҳиште, ки барои парҳезгорон ваъда шудааст, баён мегардад. Биҳишт маконест, ки зери дарахтони он наҳрҳои об чорианд. Сифати дуҷуми боғҳои Биҳишт он аст, ки меваҳои он ҳамешагианд, ҳаргиз онҳо мисли меваҳои дунё тамомшаванда ва офатрасанда нестанд. Онҳо мавсимӣ набуда, фасли сол барои онҳо таъсире надорад. Сояҳои Биҳишт ҳам мисли сояҳои дунё набуда, балки доимиянд, зиёд ё кам намешаванд. Ин аст натиҷаи кори биҳиштиёну парҳезгори Худотарс. Вале саранҷоми кори кофирон ба ғайр аз ҷазо бо оташи Ҷаҳаннам, натиҷаи дигаре надорад. Дар «Саҳеҳайн» бо ривояти Ҷобир (р) омадааст, ки рӯзе ҳамроҳи Расулulloҳ (с) машғули хондани намози зӯҳр (пешин) будем. Дидем, ки ногаҳон Расулulloҳ (с) чанд қадам пеш рафт. Мо низ бо пайравӣ аз ӯ(с) чанд қадам пеш рафтем. Сипас, Расулulloҳ (с) даст боло карданд, гӯё чизеро аз боло мегиранд. Он гоҳ боз пас омаданд. Чун намоз тамом шуд, Убай ибни Каъб (р) ба он ҳазрат (с) гуфт: “Эй Расули Аллоҳ, имрӯз дар ҳоли намоз коре кардед, ки то кунун мислашро аз Шумо надида будем?” Расулulloҳ (с) фармуданд: “**Оре! Имрӯз Биҳишт, гулҳо ва меваҳои он дар ҳоли намоз бар ман арз шуд, пас аз меваҳои он хӯшаи ангурро ба даст гирифтам, то барои шумо биёварам. Аммо миёни ман ва он хӯша монеа эҷод шуд. Агар онро ба шумо меовардам ва тамоми касоне, ки дар миёни замин ва осмонанд, аз он меҳӯрданд, чизе аз он кам намешуд**”.

Бо мутолиаи ояти 34-уми сураи «Воқеа» ва ояти 13-уми сураи «Инсон» метавон мазмуни ояти мазкурро пурратар фаҳмид.

وَالَّذِينَ ءَاتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ ۚ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ ۚ إِلَيْهِ أَدْعُوا وَإِلَيْهِ مَكَابِدُ ۚ

**Ва-л-лазӣна атайнāхуму-л- китāба яфраҳӯна би мā
унзила илайка ва мина-л- аҳзāби ма-й юнқиру баъзāх. Қул
иннамā умирту ан аъбудаллоҳа ва лā ушрика биҳ. Илайҳи
адъӯ ва илайҳи маāб. 36.**

*36. Ва касоне, ки онҳоро Китоб (-и осмони) додем, ба он чӣ ба
сӯйи ту фиристода шуд, шод мешаванд. Ва аз ин ҷамоатҳо касе
ҳаст, ки баъзе суҳанҳои онро инкор мекунад. Бигӯ: «Ҷуз ин нест,
ки маро дастур дода шуд, ки Худоро бипарастам ва барои Ӯ
шарик муқаррар накунам, ба сӯйи Ӯ (мардумро) даъват мекунам
ва бозгашти ман ба сӯйи Ӯст».*

Пеш аз он ки Қуръон нозил шавад, Худованд китобҳоеро, чун Тавроту Инҷил нозил карда, ба воситаи пайғамбарон дар ихтиёри аҳли китоб қарор дода буд. Гурӯҳе аз онҳо ҳақталаб ва ҳақҷӯ буда, доимо кӯшиш мекарданд, ки роҳи ҳаққеро, ки ризои Худо дар он аст, дарёбанду бо тақозои китобҳои осмонӣ амал кунанд. Онҳо аз башорате, ки дар он китобҳо аз нозил шудани Қуръону омадани Пайғамбари охируззамон зикр шуда буд огоҳ шуда буданд. Аз ин рӯ дидани он рӯзҳоро интизорӣ ҳам мекашиданд. Чун мувофиқи интизории онҳо Пайғамбар (с) фиристода шуд, Қуръони карим нозил гардид, умеди ҳидоят аҷру подош дубора гирифтанишон онҳоро бисёр хурсанд кард. Шоёни зикр аст, ки Абдуллоҳ ибни Салом аз яҳудиён ва исломовардагони монанди он аз насоро, ки ҳаштод тан буданд, чиҳил нафар дар Наҷрон, ҳашт нафар дар Яман ва сию ду тани онҳо дар Ҳабаша. Инҳо аз ҷумлаи ба нузули Қуръон шодшудагон буданд. Метавон марди солхӯрда Варқа ибни Навфал хешованди Ҳадиҷа (р)-ро низ аз ҷумлаи хурсандшудагон ҳисобид, зеро вақте шунид, ки кори Расулуллоҳ (с) оғози шудааст, орзу кард, ки кош, ман ҷавон мешудам, туро ёрӣ мерасондам. Аммо аз ҳизбҳо ва дастаҳои яҳуду насоро касоне низ буданд, ки бар зидди Қуръон муборизаро оғоз карданд. Онҳо гурӯҳе буданд, ки ҳукмҳо ва барномаҳои Қуръоние, ки баъзе ҳукмҳо ва барномаҳои динии онҳоро мансӯх (аз амал бекор) мекард, инкор карда, аз нузули Қуръон хурсанд набуданд. Агар ягон ҳукми Қуръон ба ҳукми китобҳоиашон мувофиқ мебуд, хурсанд мешуданд ва агар зид мебуд, гуфтаи Қуръонро инкор мекарданд. Ҳоло ҳам аксари олимтарошони яҳуду насоро, ки худро башоратдиҳандагон меҳисобанд, ба хурофотпарастӣ даст зада, аз тақомули инсонӣ ва аз озодии фикрӣ худро маҳрум сохта, ба ҳамаи ҳукмҳои қуръонӣ бовар надоранд. Дар ҷумлаи дувуми ояи мазкур Худованд ба Пайғамбари Худ (с) дастур додаст, ки ба суҳанҳои муҳолифон

эътибор мадеҳ, дар роҳи рост (сиротулмустақим)-и худ устувор бош ва ба онҳо бигӯ, ки мувофиқи дастуре, ки дар он китоб нозил шудааст, маъмурам, ки танҳо Аллоҳ (Худо)-и ягонаро бипарастам. Яъне яктопараст бошам ва ҳеҷ чизро ба ӯ таоло шарик қарор надиҳам. Зеро асли дин ҳам ҳамин аст, ҳама китобҳои осмонӣ бар он иттифоқ доштанд, ки ҳамаи пайравони ростини анбиё бояд яктопараст бошанд. Ман мардумро фақат ба сӯи ибодати Худои ягона даъват мекунам, на ба сӯи ғайри ӯ, зеро бозгашти ман ва ҳамаи мардум ба сӯи Худои ягона аст. Пас инкор кардани шумо барои чист? Оё шумо аз Абдуллоҳ ибни Салом олимтаред? Валлоҳу аълам.

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا ۚ وَلَئِنْ أَتَبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا

جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾

Ва казāлика анзалнāху ҳукман ъарабиййā. Ва ла уни-т-табаъта аҳвāаҳум баъда мā чāака мина-л-ъилми мā лака миналлоҳи ми-в валиййи-в ва лā вāқ. 37.

37. Ва ҳамчунин ин Каломро бо забони арабӣ ҳукмкунанда фуруъ фиристодем. Ва агар баъд аз он чӣ ба ту аз илм омада аст, хоҳиши нафси онҳо (кофирон)-ро пайравӣ кунӣ, аз уқубати Аллоҳ туро ҳеҷ ҳомие ва ҳеҷ нигоҳдорандае нест.

Худованд дар гузашта барои пайғамбарон китобҳои Худро нозил карда буд, ҳамчунин дар асре, ки Пайғамбарамон (с) зиндагӣ дошт, каломи Худ, Қуръонро фиристод, ки шомили андарз, ибрат ва ҳикматҳои бемонанд буда, барои мардум охири ҳукм ва ҷудоқунанда байни ҳақ ва ботил аст. Аз тарафи Парвардигор китоби ҳар пайғамбар бо забони ҳудаш нозил мешуд. Хушбахтона, фариштаи ваҳй ба Пайғамбарамон (с), ки арабизабон буд, паёми Худовандро бо забони арабӣ ҳикоят мекард. Бинобар ин, Қуръон бо забони арабӣ хонда мешавад. Он сухани таҳминӣ ё ҳавою ҳаваси ҳар инсон нест, балки бовариноктарин илму сухан аст. Бе ягон шакку шубҳа ба он метавон эътимод кард. Пайғамбар (с), ки араб аст, маъно ва ҳукмҳои Қуръонро нисбат ба мардум хубтару зиёдтар мефаҳмид. Ҳар сухане, ки мардуми беандеша дар ҳақиқати оятҳои Қуръон меғӯянд, сухани илмӣ нест. Бигзор, ҳукмҳои қуръонӣ бо хоҳишоти мардум (аҳли китоб) носозгор бошад. Ба нохушнудии онҳо заррае аҳамият мадеҳ. Онҳо меҳоҳанд ё намеҳоҳанд, ҳукмҳои

қуръонӣ, чуноне ки нозил шуданд, бояд ҳамчунон боқӣ бимонанд. Худо нахоҳад, ки ин бовариноктарин илмеро, ки барои ту (с) нозил шудааст, канор гузориву барои рӯйи хотири мардум, тобеи хоҳишоти онҳо шавӣ. Дар чунин сурат на дӯсте ва на касе ёфт мешавад, ки туро аз азобу иқоби Парвардигор паноҳ диҳаду нигоҳ дошта тавонад. Муфасссирон гуфтаанд: “Агарчи ояти мазкур хитоб ба Расулуллоҳ (с) бошад ҳам, лекин ҳаммаи мардум, хусусан олимон ва фозилон низ таҳти ҳукми ин оят қарор доранд. Онҳо бояд ҳушёр бошанд”.

Барои маънои ибораи «Хукман арабийян»-ро дурусттар фаҳмидан, ба ояти 28-уми сураи “Зумар” ва ба ояти 3-юми сураи “Фуссилат” ва монанди онҳо муроҷиат шавад.

Ба эродҳои дигари мушрикони ояти зер посух медҳад.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ

لِرَّسُولٍ أَن يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾

Ва лақад арсалнā русула-м мин қаблика ва чаъалнā лаҳум азвāча-в ва зуррийяҳ. Ва мā кāна ли расулин ай яътия би āятин иллā би изниллāҳ. Ли кулли аҷалин китāб. 38.

38. Ва батаҳқиқ, пеш аз ту пайғамбаронро фиристодем ва онҳоро занон ва фарзандон додем ва ҳеҷ пайғамбарро нашоёд, ки нишона (муъҷиза)-е биёрад, магар ба ҳукми Худо ва ҳар як қазоро ваъдагоҳе бошад навишташуда.

Яҳудиён ё мушрикони аз таърихи саргузашти анбиё беҳабаранд, ё медонанду худро ба нодонӣ зада, ба Расулуллоҳ (с) таъна мезаданд, ки ин мардро бинед, ҷуз ғами зангирӣ кори дигаре надорад. Агар ӯ ба ростӣ пайғамбар мебуд, кори пайғамбарӣ ўро аз машғул шудан бо занон боз медошт ва ғайра. Ояти мазкур ба эродҳои домнадоре, ки душманон ба Расулуллоҳ (с) расониданд посух гуфта, дар оғоз фармудааст, ки эй мардум, шумо, ки инсонед, бидонед, ки пайғамбари шумо аз чинси шумост, на аз чинси фариштагон, ки на издивоҷ мекунанд ва на фарзанде доранд. Чӣ ҷои тааҷҷуб аст, ки дар ҳаққи пайғамбари Мо амалеро ноҷоиз медонанд, ки он амали нав набуда, балки пайғамбарони гузашта низ соҳиби зану фарзанд будаанд? Дар ҳадиси шариф омадааст: **«Чаҳор чиз аз суннати пайғамбарон аст; истеъмоли**

атр, аз мисвок истифода бурдан, истеъмоли ҳино ва ақди никоҳ кардан».

Эроди дигари онҳо он буд, ки Пайғамбар(с) бояд муъҷизаи дилхоҳашонро ба онҳо нишон диҳад. Вале Худованд дар посух ба онҳо гуфт, ки муъҷиза нишон додани Пайғамбар (с) ин кори Худост. Бе фармону бе иҷозати Ӯ таъоло ҳеҷ пайғамбар наметавонад муъҷиза биёварад. Эроди дигари онҳо он буд, ки мегуфтанд: «Тавроту Инҷил ҳам китобҳои осмонӣанд. Онҳо низ аз тарафи Худованд нозил шудаанд. Чаро Қуръон носихи онҳо шудааст? Оё мумкин аст Худованд фармони худро бекор кунад?». Ҷумлаи охир посухи онҳо буда, гуфтааст, ки мувофиқи ҳар асру замон, то ин ки инсонҳо ба марҳалаи такомули ниҳии худ бирасанд, аз тарафи Худованд ҳукму қонун ва барномаи мувофиқ муқаррар шудааст. Ҳеҷ чиз бе ҳисоби китоб нест. Ҳар чиз дар замони худ, то муҳлати муайяншуда амал мекунад. Тавроту Инҷил ҳам муносиби замониҳои ҳоси худ буданд ва пайравон вобаста ба онҳо амал карданд, аммо баъди нозил шудани Қуръон мансук (аз амал манъ) шудани онҳо, чуноне ки ояти зер фармудааст, ин кори Худост.

يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ^ط وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ ﴿٣٩﴾

Ямҳуллоҳу ма яшъау ва юсбита. Ва ъиндаҳӯ умму-л-китаб. 39.

39. Худо ҳар чизро, ки мехоҳад, нобуд месозад ва ҳар чиро хоҳад, собит мекунад. Ва Умму-л-Китоб назди Ӯст.

Дар ояти қаблӣ гузашт, ки пайғамбарон (а) барои мардум мувофиқи эҳтиёҷоти асри худ ҳукмҳои илоҳиро расониданд. Аммо барои тасдиқи дурустии кори худ ҳамеша пойбанди хоҳишоти мардум набуданд ва худро аз ҳоҷатҳои башарият низ пок муаррифӣ намекарданд. Ҳоло яҳудиён ё насронӣён ба мансук (аз амал боз дошта) шудани китобҳои худ бовар надоранд. Аз амал боз доштан кори Пайғамбар (с) нест. Ин амри Худост, кадоме аз шариатҳоро хоҳад, аз амал боз медорад, кадом ҳукмеро хоҳад барои ҳамешагӣ нигоҳ медорад. Модари ҳама китобҳои нозилшуда (Лавҳу-л-маҳфуз) назди ҳудаш қарор дорад, тақдири ҳама ашё дар он навишта шудааст. Саид ибни Ҷубайр, Қатода ва дигар муфасссирон дар шарҳи ояти мазкур чунин гуфтаанд: «Худованд дар ҳар замон барои ҳар қавме ба василаи расулони худ китобҳо

фиристода буд. Дар он китобҳо ҳукмҳои Илоҳӣ, шариати он пайғамбар ва дастурот барои қавми ӯ навишта шуда, муносиби аҳволи он давр ва мувофиқи мардуми он замон дар амал ҷорӣ буданд. Лекин ин маънои онро надорад, ки ҳамаи ҳукмҳои он китобҳо ҳамеша лозим бошанд ва пойдор бимонанд. Бинобар ин, Худованд кадоме аз он ҳукмҳоро хост дар шариати баъдӣ боқӣ нигоҳ дошт ва кадом ҳукме, ки истифодааш ба охир расида буд, маҳв намуд. Ин ҳама мувофиқи «Умму-л-китоб» («Модари китобҳо»), яъне (Лавҳу-л-маҳфуз), ки назди ҳудаш қарор дорад, сурат мегирифт». Баъзе аз муфасссирон дуои Умар ибни Хаттоб (р)-ро далел оварда гуфтаанд, ки мазмунҳои ояти мазкур ом аст, ба ғайр аз мавт, ҳаёт, некбахтӣ, бадбахтӣ, ки Худованд инҳоро ҳаргиз тағйир намедиҳад, нигоҳ медорад, кадом ҳукмеро, ки Худо хоҳад, маҳв месозад, ҳатто саҳифаи аъмоли бандагонро, ки дар дасти малоики киром аст, низ тағйир медиҳад. Ривоят шудааст, ки вақте Умар (р) Каъбаро тавоф мекард, чунин мегуфт: «Бор Илоҳо! Агар дар номаи аъмоли ман бадбахтию гуноҳ навишта бошӣ, хати авф каш, албатта, ту Зоте ҳастӣ, ки чизеро хоҳӣ авф мекунӣ ва чизеро хоҳӣ, ҳамеша нигоҳ медорӣ. Худоё! Модари китобҳо назди Худат қарор дорад, дар он барои ман некбахтию мағфирати гуноҳамро навис!».

وَإِن مَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوْفِينَاكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ

الْبَلْغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾

Ва иммā нурияннака баъззал-лазӣ наъидухум ав натаваффаяннака фа иннамā љалайка-л-балāгу ва љалайна-л-ҳисāб.40.

40. Ва агар ба ту баъзе он чиро, ки ба онҳо ваъда мекунем, бинамоёнем ё қабзи рӯҳи ту кунем (пас, ба ҳар ҳол ҷуз ин нест), ки бар ту пайғом расондан аст ва бар Мо ҳисоб гирифтан.

Дар ин оят Худованд Набии Худ (с)-ро дар масъалаи имон овардан, ё ба азоб гирифтор шудани кофирону мушрикони аз шитобкорӣ боздошт ва бо дилҷӯӣ ва тасалли ба ӯ (с) фармуд, ки он азобҳое, ки ба мушрикони кофирон ваъда додаем, ҳамаи онҳоро дар тӯли умр бо чашми худ دیدанат шарт нест. Набояд дар андешаи зуҳури ҳамаи он бошӣ. Эҳтимол дорад пеш аз он ки ту аз олам гузарӣ, баъзеи онро бо чашми худ бубинӣ. Мумкин, ки ту

чашм аз дунё пӯшӣ, баъди сари ту онҳо ба азобҳои ваъдашуда гирифта шаванд.

Хулоса, ин ваъда ҳақ аст, ки барои мушрикони кофирон азоб муқаррар шудааст он дар ихтиёри Худованд аст. Бояд гуфт, ки азоби ваъдашуда кадом вақт меояду чӣ гуна аст, вобастаи илми Худост. Лекин аз дер омадани он мушрикони набояд эмин бошанд. Ба ҳар ҳол мардум қабул доранд ё не, кори аҳамиятноктаре, ки бар зимаи туст, таблиғи амри Худо, шариат ва динро ба онҳо расонидан аст. Аммо ҳисоби китоби онҳо бар зимаи мост, мо худ медонем. Масъалаи касонери, ки бо ҳаёли хоми худ ба ту ҳасаду кина доранд, баъди гузаштани ту Мо баррасӣ хоҳем кард.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا ۚ وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا

مُعَقَّبَ لِحُكْمِهِ ۚ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤١﴾

А-ва лам ярав анна наъти-л-арза нанқусуха мин атрофиҳа. Валлоҳу яҳкуму ла муъаққиба ли ҳукмиҳ. Ва Ҳува Сарӣъу-л-ҳисаб. 41.

41. Оё намебинанд, ки Мо ба ин сарзамин қасд мекунем, онро аз ҷонибҳои ноқис месозем? Ва Худо ҳукм мекунад, ҳукми Ӯро ҳеҷ радкунандае нест. Ва Ӯ зуд ҳисобкунанда аст.

Дар ояти қаблӣ сухан бо инкоркунандагони рисолати Пайғамбар (с) нигаронида шуда буд. Ояти мазкур ҳамчун ваъид (ваъдаи азоб) онҳоро ҳушдор дода, фармудааст, ки оё ин кофироне, ки Пайғамбар (с)-ро инкор доранд, мушоҳида намекунанд, ки ҳоло дар рӯи дунё чӣ корҳо гузашта истодааст? Оё надиданд, ки мо барои Пайғамбари худ ва муъминон имконият додем, то ин ки диёрашон васеъ гардад ва диёри мушрикони аз ҳар тараф танг шавад? Оё ин тасдиқи ба иҷро расидани ваъдае, ки Худованд ба Расули худ (с) дода буд, нест? Оё бо фатҳи Макка, ки маркази мушрикони буд, пойгоҳи куфр аз ҳам нарехт? Оё ин аз боқувваттарин далелҳо нест, ки дар ҳолати ҳаёт будани Расулulloҳ (с) Худованд ваъдаи худро амалӣ сохт? Оре! Ин ҳама ҳукми Худованд аст. Ягон кас наметавонад ҳукми Худовандро бозгардонад ё кам кунад ва ё тағйир диҳад. Пас, некӯкор ва бадкорро бо суръат ҷазо медиҳад, ё муҳосиба мекунад, ин кори Ӯст. Муҳосибаи онҳо бар Ӯ таоло ҳеҷ душвор нест.

Дар ояти зер аз найрангҳои кофирони сухан ба миён омадааст:

وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ

نَفْسٍ وَسَيَعْلَمُ الْكُفْرُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾

**Ва қад мақара-л-лазӣна миё қаблиҳим фа лиллаҳи-л
макру ҷамӣъā. Яъламу мā таксибу куллу нафс. Ва
саяъламу-л-куффāру ли ман ъуқба-д-дāр. 42.**

*42. Ва ҳаройина, ононе, ки пеш аз онҳо буданд, макру фиреб
карданд, пас, Худорост ҷазои ҳамаи макрашон. Он чиро ҳар нафс
мекунад, медонад. Ва ин кофирон зуд хоҳанд донист, ки подоши
писандидаи он сарой барои кӣ бошад.*

«Макр» дар луғат тадбири пинҳониро гӯянд. Агар барои бадӣ истифода шавад, бад аст ва агар барои дифоъ аз бадӣ ба кор бурда шавад, хуб аст. Ояти мазкур барои Расулуллоҳ (с) ҷанбаи тасалли дорад ва бар кофирони Қурайш ҷанбаи таҳдид. Худованд дар ин оят хабар додааст, ки чуноне ки кофирони Макка бар зидди Расулуллоҳ (с) макр мекунанд, кофирони гузашта низ, вақте ки даъвати пайғамбаронро мешуниданд, нисбати онҳо бадандешӣ мекарданд. Лекин ҳама асбоби тадбирҳо дар ихтиёри Худост, чизеро, ки Худо хоҳад, он мешавад. Бе иродаи Ӯ ягон бадандешии онҳо зараровар намешавад. Агар кофирони Қурайш аз бадсиголии худ даст набардоранд, аз гӯшае ба онҳо азоби Илоҳӣ мерасад, ки асло дар фикру хаёлашон нест, зеро дар муқобили Аллоҳ таоло макри касе ҳаргиз пеш намеравад. Ба ин маккорон сазои дархури макрашонро медиҳад. Ҳар кори хайру шарре, ки инсон пинҳон ё ошкор мекунад, Худованд медонад ва мувофиқи он ҷазояшро медиҳад. Агар кофирон ҳоло надонанд, дар охират, албатта, медонанд, ки оқибати хубу бозгашти нек барои кист, лекин ин гуна дониш барои онҳо дигар ғоидаовар нест.

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا

بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

**Ва яқулу-л-лазӣна кафару ласта мурсалā. Қул кафā
биллаҳи шаҳидāм байни ва байнакум ва ман ъиндаҳу
ъилму-л-китāб. 43.**

43. Ва кофирон мегӯянд: «Ту фиристодашуда нестӣ». Бигӯ:
«Худо аз рӯйи гувоҳ дар миёни ман ва шумо бас аст ва бас аст
касе, ки назди ӯст илми Китоб».

Ҳамон гуна ки дар оғози сураи мазкур дар бораи Қуръон сухан рафт, дар охирин ояти он низ бо таъкиди бештар муъҷиза будани Қуръонро баён карда, Худованд фармудааст, ки ин кофирон ҳар рӯз баҳонаҳо метарошанд, ҳар замон тақозои муъҷиза мекунанд. Ҳатто муъҷизаро бинанд ҳам, мегӯянд, ки ту Пайғамбар нестӣ! Худованд ба Ҳабиби Худ (с) фармуд, ки дар посух ба онҳо бигӯ, ки миёни ману шумо шоҳидоне ба пайғамбар будани ман шоҳидӣ медиҳанд, он барои ман кифоя аст. Яке аз шоҳидон Аллоҳ таоло ва шоҳидони дигар касонеанд, ки аз илми китоб огоҳӣ доранд. Ҳоло Қуръон назди онҳост ва аз илми Қуръон низ огоҳӣ доранд. Худо медонад, ки ман Расули Ўям. Онҳое, ки аз китобҳои осмонӣ огоҳии кофӣ доранд, хуб медонанд, ки Қуръон маҳсули ақли башар нест. Имкон надорад, ки чунин китоб ба чуз аз Худои бузург аз каси дигар нозил шавад. Баъзе муфасссирон гуфтаанд: «Манзур аз ибораи «касе, ки назди ӯст, илми китоб» донишмандони аҳли китобанд, ки онҳо нишонаҳо ва сифатҳои Пайғамбар(с)-ро дар китобҳои осмонии хеш хонда буданд, қаблан ба ӯ имон оварда, шоҳидӣ низ дода буданд». Валлоҳу аълам.

Поёни сураи «Раъд» ва лилоҳил ҳамд вал миннаҳ.

Худоё, гувоҳ бош, ки ба ҳақиқати чизе, ки Зоти Ту ва соҳибони китоби Ту гувоҳӣ додаанд, ин бандаи очизи Ту ҳам аз сидқи дил бар он гувоҳӣ медиҳам. Парвардигоро, дарҳои раҳмататро ба рӯйи мо бикшо ва аз илми китобат ба мо арзонӣ дор ва бо нури Қуръон дилҳои моро равшан соз, то дар вартаи риёкориҳо, тангназариҳо, худбиниҳо набошем ва сабаби тафриқа байни бандагонат нашавем.

Омин!